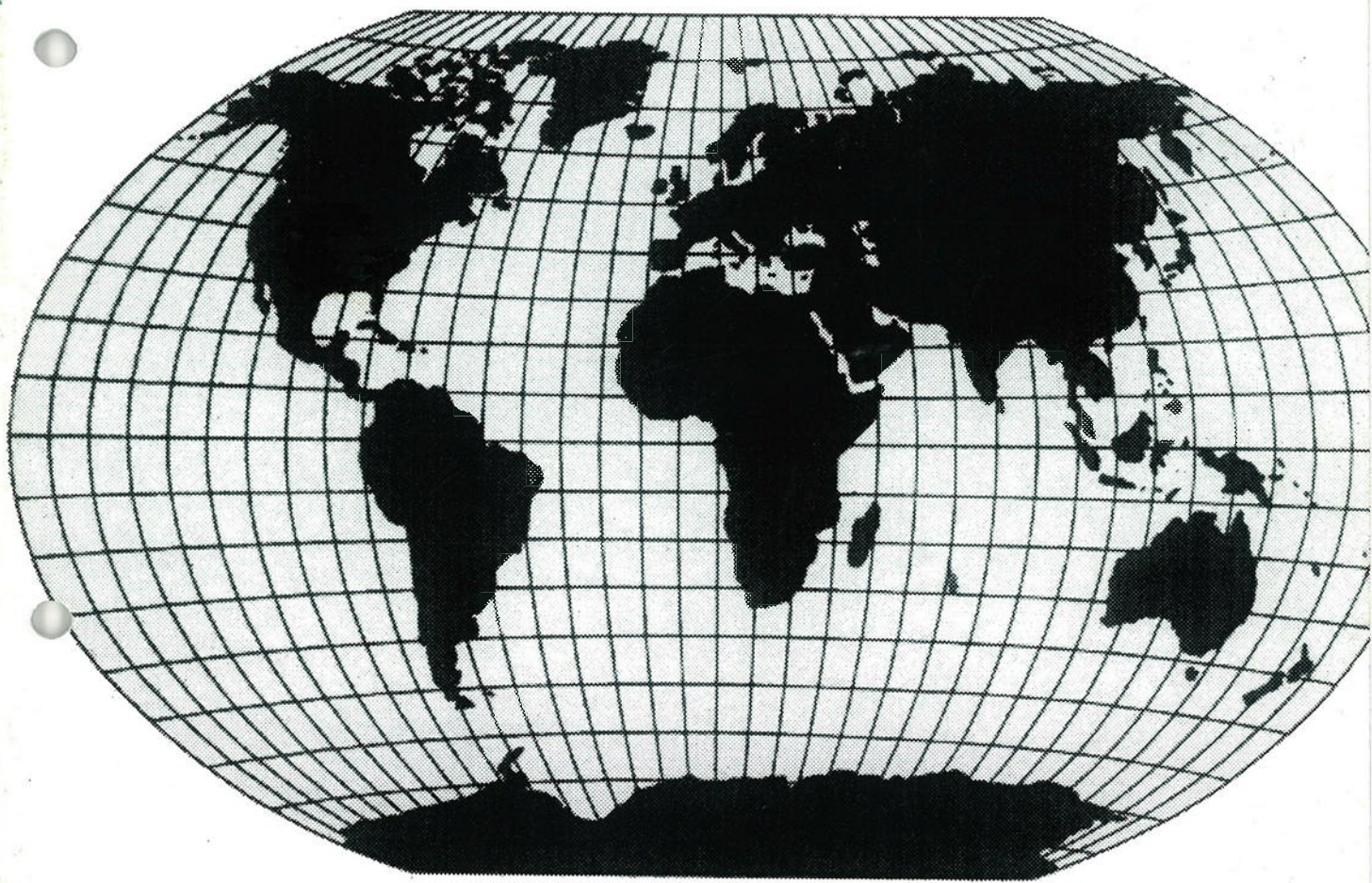

Bestuurskundige Berichten

April 1999
Jaargang 14, nr. 2

Bestuurskunde en de wereld

De Bestuurskundige Berichten is een
officieel orgaan van de Bestuurskundige
Interfacultaire vereniging Leiden

Talent Bestuurskundige Projecten

Vóór en dóór bestuurskundigen

Wat is Talent Bestuurskundige Projecten ?

Talent Bestuurskundige Projecten is opgericht door drie oud-bestuurskundigen. Zij richt zich speciaal op startende bestuurskundigen die zich oriënteren op de arbeidsmarkt. Talent BP probeert de aansluiting tussen universiteit en arbeidsmarkt te vergemakkelijken; na je studie kun je via ons op projectbasis werkervaring opdoen. Je wordt als afgestudeerd bestuurskundige bij opdrachtgevers gedetacheerd bij diverse bestuurskundige functies en projecten. Tevens werven en selecteren wij bestuurskundigen voor opdrachtgevers voor onbepaalde tijd.

Onze organisatie kent een unieke formule: de startende bestuurskundige wordt begeleid door een ervaren bestuurskundige, een persoonlijke mentor. De mentor "coached" je tijdens de detachering en brengt tevens extra kennis in.

Wie zijn onze relaties ?

Inmiddels hebben tientallen bestuurskundigen via Talent BP al een baan gevonden bij diverse organisaties. Zo zijn er bestuurskundigen werkzaam als beleidsmedewerker bij gemeentelijke- en semi-overheidsorganisaties. Tevens is Talent BP actief bij diverse gerenommeerde consultancy-organisaties, brancheverenigingen, ministeries, provincies en adviesraden.

Welke bestuurskundigen plaatst Talent BP?

Wij hebben behoefte aan bestuurskundigen met diverse afstudeervarianten. Bruikbaar zijn onder andere: financieel management, organisatie management en HRM, politiek bestuurlijk management, veiligheidsmanagement, milieumanagement, openbaar bestuur en bedrijfsleven en informatisering.

Interesse ?

Neem dan nu contact op met: Talent Bestuurskundige Projecten
Stefan Lindaart, bureaucoördinator
Korte Lijnbaan 26 B
3012 ED Rotterdam
tel. 010-4148668, fax. 010-4148388

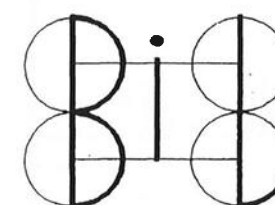
Inhoudsopgave

Bestuurskundige Berichten

jaargang 14, nr. 2

april 1999

- Van Bijlmerramp naar Binnenhoframp? 3
Gert Varkevisser
- "Durf, duidelijkheid en daadkracht" Een interview met dhr. Bolkestein 7
Liesbeth Augustijn en Jan-Jaap van Halem
- Hilsen fra Iris! 11
Iris Overduin
- Klimaatbeleid in Brazilië (ICR) 15
Martijn Groenleer
- Toetreding Turkije 19
Ruben Schellingerhout
- Sleutelfiguren 23
Mark Rutgers
- Hej, hur är det?! 26
David-Paul Boender
- Recensie: "De minister, een handboek" 28
Steven Meihuizen

**Bestuurskundige
Interfacultaire
vereniging
Leiden**

**De Bestuurskundige Berichten is een officieel orgaan van de
Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden.**

Voorwoord

Het is weer voorjaar en er is weer een nieuwe Bestuurskundige Berichten!

De BB is in een nieuw jasje gestoken en er is weer een grote verscheidenheid aan onderwerpen in dit nummer. Variërend van de Bijlmer enquête tot de problematiek rond de PKK en Turkije.

Er is nog meer nieuws: beginnende in dit nummer, zal in elke aflevering één van de artikelen geïllustreerd worden door een cartoon van de hand van René Leisink. Voorts is er voor hen die aspiraties hebben om minister te worden of de politiek in willen een recensie opgenomen over 'De minister - een handboek' van onze oud-minister van Onderwijs, Jo Ritzen, en een interview met dhr. Bolkestein. Ook is er weer nieuws van onze redactie in het buitenland en is er deel twee van de nieuwe column van Mark Rutgers, die het deze keer zal hebben over Hugo de Groot (jawel, van de boekenkast!).

Veel leesplezier, en dat het voorjaar maar veel zon mag brengen!

Bob Swinkels

Colofon

Redactieadres: Bestuurskundige Berichten, p/a B.I.L., Postbus 9555, 2300 RB Leiden, telefoon 071-5273696, fax 071-5273979

Hoofdredacteur: B. Swinkels

Redactie: D-P. Boender, S. Meihuizen, I. Overduin, R. Schellingerhout, G. Varkevisser.

Lay-out: B.J. Rienstra

Redactieraad: drs. F. Jorna, dr. F.M. van der Meer en dr. J. de Vries

Druk: Drukkerij Faculteit der Sociale Wetenschappen

ISSN: 0920-5772

Copyright: 1999 B.I.L.

Bestuurskundige Berichten is een uitgave van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden (B.I.L.) en verschijnt vier maal per jaar. Het is niet toegestaan zonder toestemming van de redactie op enigerlei wijze het geheel of delen van dit nummer te reproduceren. Waar redacteurs op persoonlijke titel hun mening geven is deze niet noodzakelijkerwijs die van de gehele redactie.

Abonnement: Leden van de B.I.L. ontvangen Bestuurskundige Berichten gratis thuis. Voor niet-leden kost een abonnement |16,- per jaar. Dit dient te worden voldaan op bankrekeningnummer 56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L. Leiden o.v.v. abonnement B.B. of op giro 9200 van ABN-Amro Leiden o.v.v. B.I.L., rekeningnummer 56.65.22.357; abonnement B.B.

Kopij voor de redactie: Als WP5.1, WP6.0 of word 6.0 bestand op 3.5 inch HD/DD diskette zonder enige opmaakcodes met een uitdraai.

Advertenties: Yvonne van der Vlugt, 071-5273696.

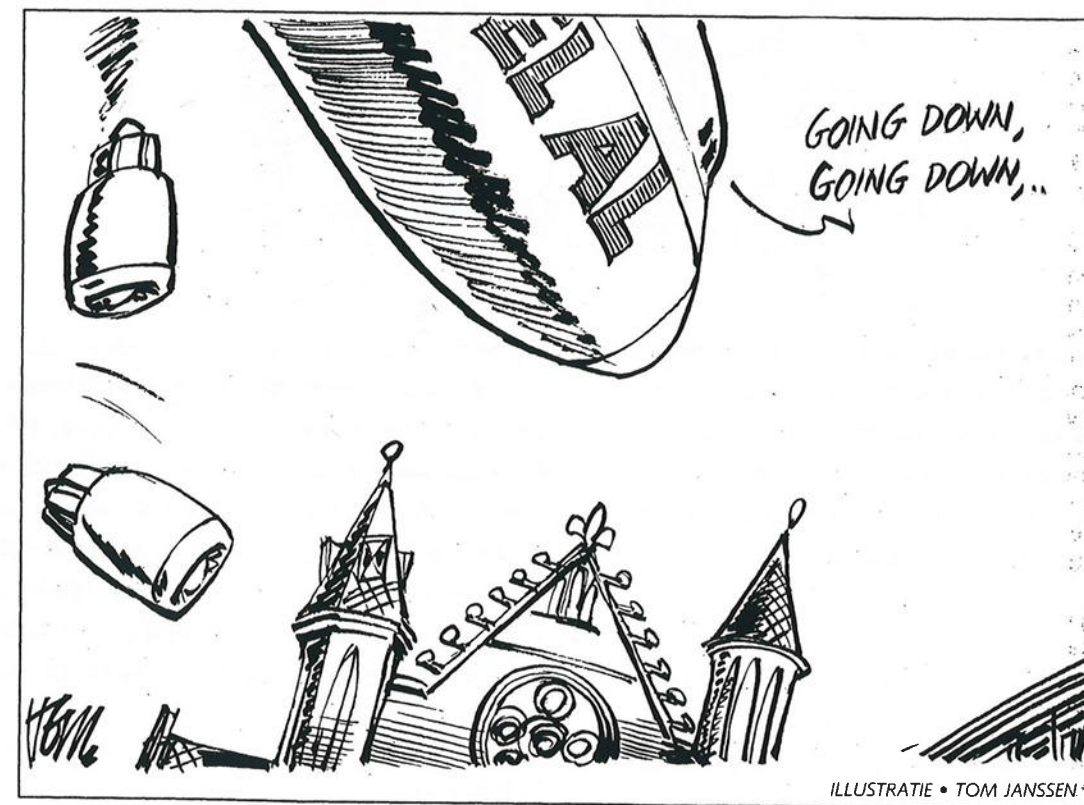
Illustratie: René Leisink, rene@zipper.demon.nl

Van Bijlmerramp naar Binnenhoframp?

Een analyse van de parlementaire enquête naar de Bijlmerramp.

Gert Varkevisser

Going down, going down..... Zondagavond 4 oktober 1992 stortte een El Al-Boeing neer in de Bijlmer in Amsterdam. Ruim 6 jaar later werd er een parlementaire enquêtecommissie ingesteld om de toedracht en de gevolgen van deze vlieg-ramp te onderzoeken, met als doel waarheidsvinding en het trekken van lessen voor de toekomst. De spanning en de emoties liepen tijdens de periode van de openbare verhoren hoog op. Politici en ambtenaren werden grondig aan de tand gevoeld. De commissie is inmiddels klaar, het eindrapport ligt er en het is nu aan de Tweede Kamer om er haar politiek oordeel over uit te spreken. Worden er ministers verantwoordelijk gesteld voor fouten of laksheid? Wordt de premier op het matje geroepen? Dreigt er een crisis voor Paars II? Paars 'going down'?

Het moest een beperkte parlementaire enquête worden, zo besloot de Tweede Kamer in oktober vorig jaar. Een paar maanden hooguit; geen slepende zaak. De invulling van de commissie – geen politieke kopstukken – deed de burger vermoeden dat de politiek

deze zaak niet te veel wilde opblazen. Het feit dat Tweede Kamerlid Van Gijzel (PvdA) de enige parlementariër was die bleef aandringen op een parlementair onderzoek versterkte dit vermoeden.

Jorritsma

Ook de regering was niet bepaald voorstander van een parlementaire enquête naar de Bijlmerramp. Premier Kok noemde zo'n enquête ooit 'overbodig'. Vice-premier en minister van Economische Zaken Jorritsma zei 'er niet veel van te verwachten'. Al eens eerder had ze de woorden 'er verdomd weinig voor te voelen' gebruikt voor het verzoek om een nieuw onderzoek naar de verdwenen vrachtpapieren van de neergestorte Boeing. Jorritsma is ook degene die zei dat 'alles klopte' voor wat betreft de lading terwijl de inhoud hiervan niet eens volledig bekend was. Zij is tevens de minister die er niet in slaagde alle vracht-

brieven boven tafel te krijgen daar waar de commissie hier wel in slaagde; de minister die de Kamer verkeerd inlichtte over de aanwezigheid van uranium in het vliegtuig en die diverse keren werd teruggeroepen in de Tweede Kamer omdat haar verklaringen door nieuwe feiten werden achterhaald.

Borst

Maar naast Jorritsma kwam ook tweede vice-premier en minister van Volksgezondheid Borst onder vuur te liggen. Zij stelde zich de afgelopen jaren nogal terughoudend op tegenover een grootschalig onderzoek naar de gezondheidsklachten van de betrokkenen bij de Bijlmerramp. Steeds verklaarde ze geen aanwijzingen te zien dat de ziekte-verschijnselen van hulpverleners en Bijlmerbewoners in relatie konden worden gebracht met de ramp. Borst baseerde zich hierbij vooral op een beperkt onderzoek van de GGD Amsterdam. Te lang bleef ze geloven dat het om psycho-

sociale klachten ging. Pas vorig jaar nam ze onder grote druk van de Tweede Kamer actie door een grootschalig onderzoek op te starten.

Maij-Weggen

Wie ook in de gevarenzone terecht is gekomen is oud-minister Maij-Weggen. Als voormalig minister van Verkeer en Waterstaat had zij de Kamer onjuist voorgelicht over een onderzoek naar de lading door de Economische Controle Dienst (ECD). Zij meldde dat de lading niet gevaarlijks was en slechts uit bloemen en parfum bestond. Later bleek het vliegtuig ook militaire onderdelen te bevatten. Tevens had zij de

dag na de ramp gezegd dat niemand verwijtbare fouten had gemaakt die tot de ramp zouden hebben kunnen leiden. Een nogal voorbarige uitspraak. Het El Al-toestel bleek zoveel technische gebreken en achterstallig onderhoud te vertonen dat het maar de vraag is of het vliegtuig had mogen vertrekken van Schiphol. Een onderhoudsmonteur vertelde tijdens zijn verhoor dat bij El Al soms vliegtuigen de lucht in worden gestuurd waarvan technici vinden dat ze aan de grond moeten blijven.

Lubbers/Kok

Tijdens de verhoren bleek ook dat coördinatie tussen de betrokken ministeries niet plaatsvond. Departementen waren nauwelijks op de hoogte van elkaars bevindingen en wisten niet goed wie wat deed. Dit gebrek aan coördinatie werd niet aangepakt door de twee achtereenvolgende premiers, Lubbers en Kok. Zij hebben geen enkel initiatief genomen om de zaak

Bijlmerramp op een goede manier te coördineren en af te handelen. Beiden beweren nooit door een minister of Kamerlid te zijn gevraagd om in actie te komen. Zowel Lubbers als Kok stelden zich daardoor passief op. Opmerkelijk als je bedenkt dat Lubbers nogal bemoeizuchtig is ingesteld. 'Zal ik even met je meedenken?', was één van zijn motto's. Bovendien is het toch de premier die de agenda voor de minister-raad opstelt?

Gezien het feit dat één van de taken van de minister-president, er zorg voor dragen dat 'zijn' ministers goed samenwerken, niet voldoende is uitgevoerd kan ook de huidige premier aansprakelijk worden gesteld voor de be- en afhandeling van het dossier Bijlmer-ramp. Premier Kok verweerde zich door onder ander te zeggen dat de ambtenarenstaf van zijn departement qua mankracht absoluut niet in staat is te coördineren. Wordt het dan niet eens tijd dat dit departement, met de premier voorop, haar coördinerende rol dusdanig gaat versterken dat het imago van de 'Republiek van de Veertien Onverenigde Departementen' – waar de Commissie Vonhoff al in 1978 van sprak – grondig wordt aangepakt? Het verschijnsel verkokering kwam tijdens de periode dat de parlementaire enquêtecommissie haar werk deed regelmatig naar voren. De regering is mede- zo niet hoofdvantwoordelijke voor de aanpak van dit negatief beladen begrip.

RLD

Kritiek was er ook op ambtenaren en rijksdiensten. Zo kwam de Rijksluchtvaartdienst (RLD) en de luchtverkeersleiding gedurende de enquête in opspraak. Tijdens de ramp was de luchtverkeersleiding nog onderdeel van de RLD, inmiddels is zij verzelfstandigd. Een half uur na de ramp kreeg de top van de RLD te horen dat het toestel munitie, chemicaliën en gassen aan boord had. Voormalig directeur-generaal van de RLD, top-ambtenaar Weck had op dringend verzoek van El Al besloten deze gevoelige informatie niet naar buiten te brengen. Zijn verantwoordelijke minister van Verkeer en Waterstaat werd niet ingelicht. De ambtenaren die op de hoogte waren van deze informatie besloten het 'onder de pet' te houden. Dat achteraf bleek dat het toestel geen gevaarlijke stoffen bevatte doet niet af aan het feit dat de minister en ook de burgemeester ingelicht hadden moeten worden. Brandweerlieden, GGD-ers en puinruimers

liepen onbeschermd over het terrein. Preventie in de vorm van beschermende kleding was zeer wenselijk geweest daar men geen zekerheid had over de inhoud van de lading. Kort na de ramp wist de RLD ook dat het toestel verarmd uranium bevatte. Pas een jaar later kwam dit nieuws naar buiten. In die tussentijd waren betrokkenen bij de ramp en de berging van het vliegtuig geruime tijd blootgesteld geweest aan deze gevaarlijke stof.

De reputatie van de RLD is er niet een om als verantwoordelijke minister trots op te zijn. Niet alleen werd er informatie achtergehouden over lading en uranium, de RLD heeft tot drie maal toe een aanbod van de Economische Controle Dienst (ECD) om de ontbrekende vrachtbrieven op te sporen afgewimpeld. Tevens bleek al uit een twee jaar eerder verschenen onderzoek dat de RLD zich te veel laat leiden door belangen van anderen (Schiphol, KLM). In hetzelfde onderzoek, overigens in opdracht van de RLD zelf, bleek ook nog eens dat de rijksdienst eigenzinnig, gesloten en arrogant is. Ook kwam naar voren dat ze veel te soepel zijn omgegaan met het toelaten van slecht onderhouden vliegtuigen op Schiphol. Onder druk van commerciële en politieke belangen zouden 'wrakken' van vliegtuigen zijn geland en opgestegen. Begin jaren 90 heeft oud-minister van Verkeer en Waterstaat Maij-Weggen al gezegd dat de RLD opener moest worden. Oud-minister Van Thijn en burgemeester van Amsterdam tijdens de Bijlmerramp, gaf in zijn openbaar verhoor aan dat dit niet het geval was. Er was weinig contact tussen het ministerie en de burgemeester aan de ene kant en de RLD aan de andere kant. "Ze dachten dat het hun ramp was en niet de onze", aldus Van Thijn.

Conclusie

Al met al is ons tijdens de parlementaire enquête duidelijk geworden dat de commissie meer naar boven heeft weten te halen dan aanvankelijk werd gedacht. De enquête was zeker niet overbodig en heeft (opnieuw) duidelijk gemaakt dat overheidsdiensten volstrekt langs elkaar heen werken, ambtenaren hun minister niet inlichten en bewindslieden geen moeite doen om tot de bodem te gaan zodat de waarheid boven tafel komt. De enquête heeft het beeld geschapen van een nogal arrogant bestuur dat de burgers onvoldoende serieus neemt en te weinig rekening met hen

oudt. Het is zeer verontrustend dat zowel het ambtelijk apparaat als de politieke gezagsdragers voorbij aan het belang (met name de veiligheid) van de burgers.

Het is nu de vraag wat de Tweede Kamer met dit gegeven doet. Het is aan haar om te bepalen of er (politieke) koppen moeten rollen of dat de politieke verantwoordelijken er af komen met een berisping. Het debat naar aanleiding van de conclusie uit het rapport van de parlementaire enquête-commissie is opvallend voor het voortbestaan van de Paars coalitie. Een 'crash' op het Binnenhof behoort tot de mogelijkheden.

Slotopmerking

Dit artikel is begin april geschreven. Inmiddels is naar alle waarschijnlijkheid het eindrapport van de parlementaire enquêtecommissie verschenen en zijn wellicht de eerste conclusies al getrokken. Mocht de commissie een niet soortgelijke conclusie hebben geschreven als ik heb gedaan, dan is dat een teleurstellende zaak aangezien dan ook zij aan het belang van de burgers voorbijgaan. De legitimiteit van het overheidshandelen brokkelt dan verder af, hetgeen een verontrustende zaak is.

Gert Varkevisser is student Bestuurskunde in Leiden

advertentie

EEN SCHONE WAS VOOR DE HELE KLAS

LEASE

STUDENTEN HUREN HUN WASMACHINE, DROOGAUTOMAAT ETC. BIJ SPLASH LEASE!

VANAF f 38.- P. M.

0800-0220202

SPLASH LEASE

Internet: www.splash.nl/splash - E-mail: info@splash.nl

“Durf, duidelijkheid en daadkracht”

Liesbeth Augustijn en Jan-Jaap van Halem

Voor de Thorbecke lezing 150 jaar na de invoering van onze grondwet heeft de Universiteit Leiden dit jaar de heer Bolkestein, die onlangs zijn fractievoorzitterschap bij de VVD heeft neergelegd, weten te strikken. Hoge bomen vangen veel wind, zo luidt het spreekwoord en dat gold zeker voor de heer Bolkestein die al vroeg op de avond werd getrakteerd op een slagroomtaart. Dit laatste kon hem er niet van weerhouden zijn liberale staatsopvattingen te ventileren.

De lezing van de heer Bolkestein was getiteld: Weg met de romantiek, of: Wat is eigenlijk het probleem? Grote veranderingen op het Staatskundig vlak waren de centrale thema's van zijn referaat. Zo kunnen we denken aan de Gemeentelijke organisatie, het referendum, constitutionele toetsing, het functioneren van politiek partijen en de Europese Unie. Zoals we gewend zijn van de heer Bolkestein had hij overal een uitgesproken mening over. Het was dan ook een buitengewoon boeiende lezing. De heer Koole had vanuit zijn politicologische achtergrond nog een paar interessante kanttekeningen.

Er bleven natuurlijk zoals altijd een hoop vragen van onze kant liggen. We waren blij verrast toen de heer Bolkestein bereid bleek in te gaan op het voorstel van Liesbeth om een interview te geven voor de Bestuurskundige Berichten. Nu zouden we alsnog onze vragen kunnen stellen;

ook zij die geen betrekking hadden op de lezing van 2 december jongstleden.

Na enkele malen met Deirdre Noten, persoonlijk medewerker van de heer Bolkestein te hebben gesproken, mochten we op woensdag 27 januari een interview afnemen. Dit vond plaats op de werkkamer van de heer Bolkestein in het Tweede Kamergebouw in Den Haag.

Interview met dr. mr. Frits Bolkestein op woensdag 27 januari 1999 van 17.15 tot 17.45 door Liesbeth Augustijn en Jan-Jaap van Halem

(L) U staat voor dualisme in de politiek en heeft tijdens Paars I wellicht meer oppositie gevoerd dan de grootste oppositie partij het CDA. Vindt u dat de VVD-fractie uw kritische houding moet doorzetten?

(B) We moeten een onderscheid maken tussen wat in het regeerakkoord staat en wat er niet in staat. Wat betreft het regeerakkoord is de VVD-fractie van de Tweede Kamer er aan gebonden. Ze hebben het wel niet letterlijk ondertekend, maar ik heb iedereen gevraagd: "Stemmen jullie daar mee in of niet?" en uiteindelijk heeft iedereen gezegd; ja wij stemmen er mee in. Die fractie is gebonden.

Het is een interessante vraag die ik niet zal beantwoorden of ook de Eerste Kamerfractie eraan gebonden is, want die is niets gevraagd. Dan raak je verzeilt in Nederlands staatsrecht; het verschil tussen de Tweede Kamer en Eerste Kamer en dat soort zaken meer. We zullen ons beperken tot de Tweede Kamer... De VVD-fractie heeft zich verplicht tot de uitvoering van het regeerakkoord...

(L) ...maar vindt u desondanks....

(B) ...en.... dat betekent dus, dat het dualisme niet kan slaan op wat in het regeerakkoord is afgesproken, maar wél op wat zich buiten het regeerakkoord zoal voordoet.

Elk regeerakkoord beperkt dus het dualisme, maar vergroot de stabiliteit van het regeren, het verkleint het dualisme en ook de levendigheid van het debat. Als we helemaal geen regeerakkoord zouden hebben was het elke dag "bal"...

(L) ...Maar u vindt niet dat het iets meer "bal" zou moeten zijn dan het...

(B) ...Je kunt niet meel in je mond houden en tegelijk blazen, je kunt niet tegelijk je handtekening onder een regeerakkoord zetten en de volgende dag zeggen, toch maar liever niet. Je moet goed zijn voor je woord... Ik ben goed voor mijn woord.

(JJ) Heeft u vertrouwen in de VVD-fractie in de Tweede Kamer?

(B) Ik heb alle vertrouwen in de VVD-fractie!

(JJ) Mist u uw fractievoorzitterschap al?

(B) ...Pardon?

(JJ) ...mist u uw...

(B) ...Nee!

(L) U zou niet meer terugwillen als fractievoorzitter?

(B) Nee. Ik heb er vrijwillig afstand van gedaan...

(L) Natuurlijk..., maar u heeft helemaal geen gevoel van jammer dat deze periode voorbij is?

(B) ...ach, elke periode heeft zijn charmes. Acht jaar heb ik het gedaan en het was leuk en spannend. Het heeft goede resultaten opgeleverd, maar men moet het feest verlaten op zijn hoogtepunt. Nu zijn er weer andere charmante dingen te doen, zoals het presidentschap van de Liberale Internationale... en dat soort zaken meer. Dat kost veel tijd. Om dat goed te doen, moet je er veel tijd insteken. Daarnaast ben ik bezig om al die boeken die ik half gelezen heb uit te lezen en me door al die artikelen die op een stapel liggen heen te worstelen.

Verder ben ik columnist van de Volkskrant... Ik ben verheven tot de erehemel der columnisten... vroeger had ik het altijd over de konijnenplaag der columnisten... Dat kan ik nu niet meer zeggen, want ik ben

zelf een konijn geworden. En ik houd me bezig met het beantwoorden van al die brieven die ik 8 jaar niet beantwoord heb.

(L) Voelt u wat voor een rol in de Europese politiek?

(B) Over welke rol zou u het willen hebben?

(JJ) De Europese commissie?

Wat we toen nog niet wisten, was dat deze vraag al snel actueel zou worden...

(B) Dat is een mogelijkheid, de Europese commissie wordt aan het eind van het jaar vernieuwd. De heer van den Broek is daar nu lid van.

(L) ...Dus u voelt er zeker wat voor...

(B) Misschien wel, misschien niet. Ik heb er nog geen besluit over genomen, en het is ook een beetje voorbarig. Eerst moet de voorzitter van de Europese Commissie worden benoemd en dat gebeurt op de Top in Keulen, tweede helft Juni, dan komen alle belangrijke mensen in Europa samen, Kok, president Chirac, en kiezen één persoon, bijvoorbeeld de heer Prodi of de heer Solana van de NAVO. Ieder land moet zelf maar bepalen wie naar voren wordt geschoven...

(JJ) Vindt u dat na de crisis in Europa, twee weken geleden (het betrof midden januari), toen het Europees Parlement in conflict raakte met de Commissie, de Europese Commissie nog wel voldoende gelegitimeerd is?

(B) Er is geen crisis, laten we dat voorop stellen, er is geen crisis. Je moet zuinig zijn op je woorden! Van een crisis kunnen we niet spreken, dat is punt 1. Punt 2: Wat is de legitimatie van de Europese Commissie? Die bestaat uit benoemde mensen. Ik zou ze geen ambtenaren willen noemen... dat heb ik hier en daar wel eens gehoord. Maar ze zijn ook niet verkozen; met andere woorden de democratische legitimatie van de Europese Commissie is beperkt. Ze hangen een beetje tussen ambtenaren en politici in, dus ik vind het niet juist om te zeggen de commissie bestaat uit

ambtenaren, maar hun democratische legitimatie is beperkt.

(L) Voelt u het inderdaad zo, dat u het liefst -gezien uw liberale denkbeelden- in een democratisch gelegitimeerd orgaan zitting zou willen nemen?

(B) Ik ben in hart en nieren parlementariër, hoewel ik ook in het kabinet heb gezeten. De Europese Commissie is het dagelijks bestuur van de Europese gemeenschap, dus dat lijkt mij ook interessant... Nogmaals, ik heb er nog geen besluit over genomen.

(JJ) Ziet u het gebrek aan macht van het Europees Parlement als een structureel probleem?

(B) Ik vind dat de ministers die in Brussel in de Raden vergaderen, moeten worden gecontroleerd. Ofwel door het eigen parlement, ofwel door het Europees Parlement. Niemand van ons viere hier weet wat er in Brussel gebeurt op het zogenaamde niveau van de experts, dat zijn de mensen die onderin de commissie bijvoorbeeld de industriële normen vaststellen.

(L) Denkt u dat daar de macht ligt?

(B) Daar zit een grote macht. Denk aan industriële richtlijnen.

(JJ) Bepaalt het land dat het hardst met zijn vuist op tafel slaat niet uiteindelijk welke beslissing wordt genomen?

(B) Nee, we moeten proberen om in Europa besluiten te nemen langs de lijnen der geleidelijkheid, en ook met gezond verstand en je moet je ook niet in de hoek laten drukken door dikke jongens die zeggen dat ze belangrijker zijn... Nederland is helemaal niet zo'n klein land, 16 miljoen is minder dan de 30 miljoen van Spanje, maar het is héél veel meer dan de 5 miljoen van Denemarken of de 2 miljoen van Estland. We krijgen in Europa het grote bezwaar van de microstaten; Estland, Letland, Malta, Cyprus, Slovenië, allemaal tussen de 200.000 en de 2 miljoen, moeten die allemaal een commissaris hebben? Moeten die allemaal een rechter hebben in het Europees Hof? Dat

is een probleem hoor! Niemand durft te zeggen dat we toe moeten naar een A-lidmaatschap en een B-lidmaatschap...

(L) U zou daar wel voorstander van zijn?

(B) Nee, ik signaleer alleen maar het probleem.

(L) Driek, een Leidse student en tevens gemeenteraadslid, is door zijn partij - de SP - op een verkiesbare positie op de lijst voor de Eerste Kamer geplaatst. Wat zijn uw ideeën hierover? Vindt u het een goede zaak dat zo een jong iemand in de Senaat plaats neemt? Hij is per slot van rekening nog maar 19...

(B) Nee, dat vind ik geen goede zaak. Ik verbaas me er overigens over dat dat mogelijk is. Ik wist niet dat de grenzen zo verlaagd waren... Ik weet wel dat toen ik jong was, de grens van 25 jaar gold voor de Tweede Kamer en 30 jaar voor de Eerste Kamer. Ik vind 18 jaar voor de Eerste Kamer totaal idioot!

(JJ) Is dat vanwege de jonge leeftijd? Bedoelt u dat je erop 21-jarige leeftijd wel rijp voor bent? Of wanneer je je studie afgerond hebt? U heeft ooit in een interview met de JOVD gezegd, dat u juist de Tweede Kamer -en al is dat wel iets anders dan de Eerste Kamer- een afspiegeling moet zijn van de maatschappij, dat de jeugd ook een kans moet krijgen...

(B) En de domme mensen ook wou je zeggen....die moeten ook vertegenwoordigers hebben in de Tweede Kamer...

Het is een moeilijk punt. Ik ben het wel eens met de grens van 18 jaar voor actief kiesrecht, maar de grens voor passief kiesrecht vind ik te laag. Dat zou als het van mij afhing, voor de Tweede Kamer op 25 jaar gesteld worden en voor de Eerste kamer op 30 jaar.

(L) Was u wanneer u na afronding van uw studie was gevraagd zitting te nemen in de Senaat ingegaan op dit aanbod? Had u dit een eer gevonden?

(B) Ik was op die leeftijd totaal niet geïnteresseerd in de politiek. Ik heb lang en grondig gestudeerd. Al-

thans grondig, nee ook lang. Grondig in de zin van dat ik er heel lang over heb gedaan; ik heb mijn doctoraal gehaald toen ik 26 was. Daarna heb ik een vak geleerd. Het vak van de olie-industrie. Ik was niet geïnteresseerd in de politiek, dus als mij dat toen was aangeboden, had ik waarschijnlijk gedacht nee dankjewel, geef mijn portie maar aan Fikkie. Pas later ben ik geïnteresseerd geraakt in de politiek.

(L) Naar aanleiding van iets bijzonders?

(B) Naar aanleiding van het kabinet Den Uyl. Dat vond ik niet om aan te zien!

(JJ) U heeft dan waarschijnlijk op Drees gestemd als politicus van de eeuw?

(B) Ik heb op Drees gestemd. Ik vond dat hij heel erg schrander uit zijn ogen keek, ik vond dat een vrouwenwekkende man.

(JJ) Als afsluiting hebben we uit een lezing die we van internet hebben gehaald -waar u veel op voor kwam- citeerde u Gerrit Komrij: "Het is nog altijd wachten op een memorabel woord van de Premier. Zoals het nu is blijft er niet één woord hangen." Wat zou u graag willen dat zou blijven hangen, als de mensen over dertig, veertig jaar de naam Bolkestein horen?

(B) Durf, Duidelijkheid en Daadkracht!

(L) Dat lijkt me een hele mooi afsluiter..

Ons interview werd ingehaald door de actualiteit. Europa kende een nieuwe crisis, die we dit keer toch echt een crisis kon worden genoemd. Prodi is als dit interview wordt geplaatst zeer waarschijnlijk al voorzitter van de nieuwe Europese Commissie, mede omdat de heer Solana de afgelopen weken in beslag werd genomen door urgentere zaken. Wie weet is de heer Bolkestein zelfs al benoemd tot Eurocommissaris.

Liesbeth Augustijn, Jan-Jaap van Halem
Studenten bestuurskunde te Leiden

Hilsen fra Iris!

- Eller 'en hyggelige skitur '-

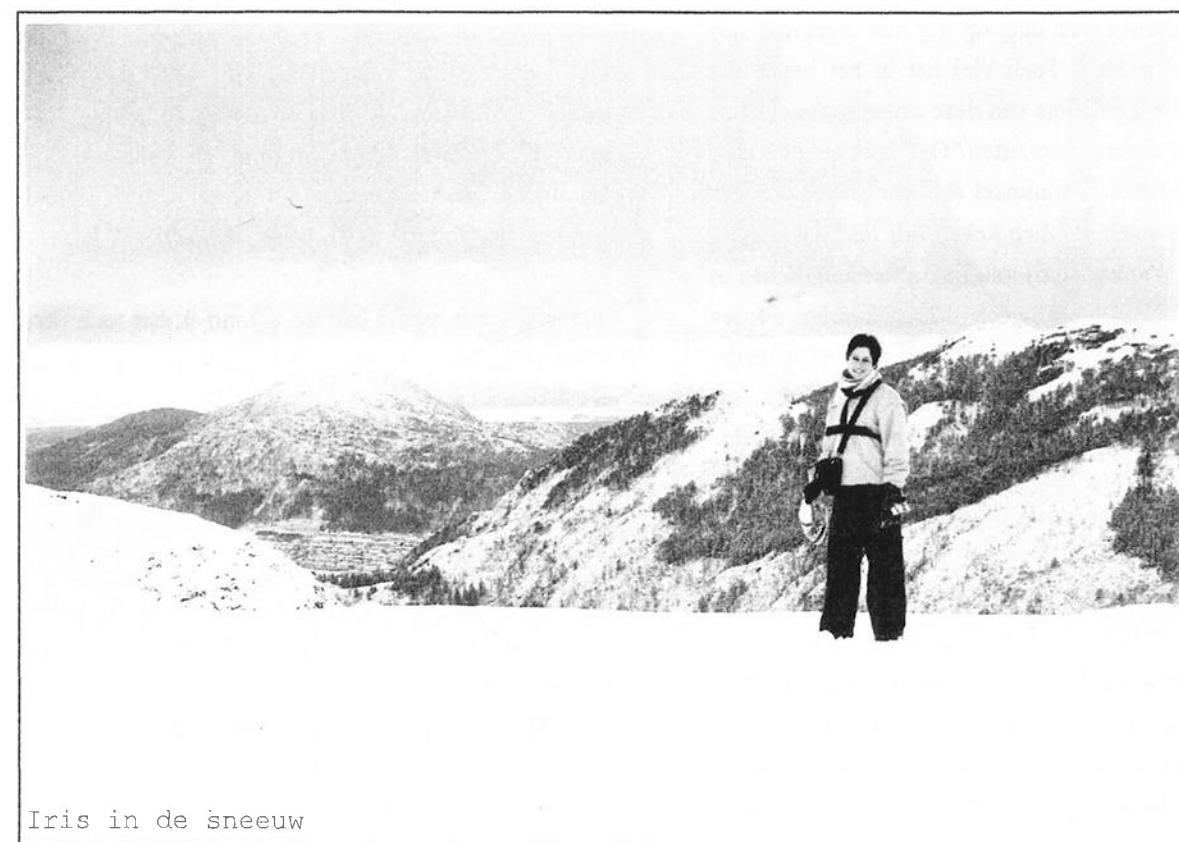
Iris Overduin

UNIVERSITY OF BERGEN

Department of Research and Education
Office for Foreign Students

Iris Overduin is een derdejaars studente bestuurskunde en zit in de redactie van Bestuurskundige Berichten. Zij studeert dit half jaar in de stad Bergen in Noorwegen. Een aantal keer zal zij in de BB vertellen over haar ervaringen in deze studentenstad.

Iris in de sneeuw

Op de dag dat ik mijn column schrijf, bevind ik mij reeds op de helft van mijn verblijf in één van de mooiste steden van Europa: Bergen. Aan de ene kant is de tijd zo ongelooflijk snel gegaan, maar toch heb ik aan de andere kant het idee dat ik hier al jaren ben. Er is ook zoveel gebeurd; je hoeft dan ook als gaststudent zeker niet bang te zijn dat er niets te doen is. In tegenstelling tot mijn verwachting, heb ik me dan

ook nooit eenzaam gevoeld en heb ik nooit heimwee gehad. Ik heb het ontzettend naar mijn zin in dit magische, prachtige, vreemde en gastvrije land.

Ik volg hier momenteel drie cursussen, namelijk Miljøgeografi, Government and Environmental Quality en Scandinavian Sociology. Bij elkaar zijn deze vakken goed voor 28 punten, maar zo intensief zijn zij volgens mij toch echt niet. Ik zie alleen een beetje

tegen de tentamens op: zij duren namelijk allen 6 uur en het schijnt dat men de volledige tijd toch wel nodig heeft!

Aangezien ik al snel merkte dat ik veel vrije tijd zou hebben, ben ik ook begonnen aan een cursus Noors en stelde ik mij verkiesbaar als voorzitter van de International Students' Union - Bergen (ISU). De ISU is een anti-racistische, niet-partijdige, niet-religieuze, non-profit studentenorganisatie die zich bezig houdt met het verdedigen en dienen van de belangen van buitenlandse studenten die studeren aan een universiteit of hogeschool in Noorwegen. Zij organiseert in concreto excursies en helpt (buitenlandse) studenten met allerlei soorten problemen aangaande het onderwijs. Eerlijk gezegd was voorzitter worden helemaal niet mijn bedoeling, want ik wilde hier niet te veel hooi op mijn vork nemen; ik wilde ook genieten van het land. Ik werd echter gevraagd om voorzitter te worden en nadat men lang op mij had ingesproken, heb ik toch 'ja' gezegd. Toch viel het in het begin niet mee: ik wist bijna niets van deze organisatie, dus hoe zou ik haar moeten voorzitten? Ook hadden alle andere bestuursleden al minimaal één semester in de ISU gezeten en velen van hen keken mij dan ook argwanend aan. Wat waren zij gewend; strak leiderschap of borreltijd? Was het gewoon dat er notulen werden gemaakt? Wat kon ik verwachten van mijn medebestuursleden en de actieve leden in de commissies? Ik kende niemand van hen en zij mij niet. Ik wilde een goede verstandhouding met hen opbouwen en hun vertrouwen winnen, dus besloot ik met het voltallige bestuur op skivakantie te gaan. Mijn eerste beslissing. Zaterdagochtend moest ik om 6.00 uur opstaan, aangezien om 7.33 uur mijn trein naar Geilo vertrok. Ik had deze trein eerder genomen op mijn reis naar Bergen toe en wist hoe mooi de reis zou zijn. Er lag overal veel sneeuw dat weer prachtige panorama's opleverde. In het begin (rond de plaats Voss) gaat de trein door veel tunnels, maar op de Hardangervidda stopt de keten van tunnels en zie je hoge bergen, sneeuwvlaktes, kleine hutjes die zijn verdwenen in de sneeuw, rotspartijen en bevroren watervallen. Na drie uur reizen kwamen wij - Gianli (Italiaans), Chen (Chinees), Veerle (Belgisch), Gunter (Duits), Eha (Estlands), Ling (Chinees) en ik - in Geilo aan en gingen we gelijk naar het skicentrum om ski's te huren, de skilift te nemen en mijn eerste afdaling te ma-

ken...

Het weer was prachtig: staalblauw, het vroor zeker niet hard en er lag veel sneeuw. De pistes waren verdeeld in groene, blauwe, rode en zwarte routes. Groen zou 'very easy' moeten zijn en zwart voor 'experts'. Voor mij was echter groen al voor experts! Gianli en ik waren de enige twee die nog nooit in ons leven geskied hadden. We hadden dan ook gemengde gevoelens over onze prestaties in dit weekend. Zeker toen ik voor het eerst mijn ski's ondergebonden had en voelde hoe onstabiel dit was, had ik er niet echt zin meer in. Ik was ook erg bang dat ik iets zou breken: en dat zou me niet zo goed uitkomen, aangezien er bezoek voor mij op komst was.

Mijn eerste fout was dat ik ging zitten op het 'stoeltje' van de skilift, terwijl dat dus niet de bedoeling scheen te zijn. Ik viel dus gelijk op de grond en dat leverde dus mijn eerste blauwe plek al op. Ook de afstap was verschrikkelijk moeilijk: mijn tweede val. Maar ik viel gelukkig niet tussentijds, iets wat Gianli wel deed. En toen stond ik daar bovenaan de helling, kijkend in de voor mij diepe afgrond. De volleerde skiers uit het bestuur, maar voornamelijk mijn vriend Gunter, ging mij het skiën leren. Alhoewel ik het romantische aspect daarvan kon inzien (ook omdat wij toen nog geen relatie hadden), vond ik het toch ook verschrikkelijk. Ik totaal geen beheersing had over de ski's: ik wist niet hoe ik de bochten moest maken en hoe ik moest remmen. Dat leverde mij dus al veel vallen in slechts 30 meter op. Toen ik eindelijk beneden was aangekomen (ik had de afstand meer vallend dan skiënd afgelegd), werd ik door Gunter, Chen en Veerle min of meer gedwongen om met de skilift weer naar boven te gaan. Van 11.45 uur tot 15.00 uur heb ik hetzelfde (groene) parcours keer op keer afgelegd. Ik kon uiteindelijk een beetje bochten maken, maar twee achter elkaar werd me al te veel.

Om 16.30 uur sloten de skiliften en gingen we met zijn allen boodschappen doen. 's Avonds kookte natuurlijk de Italiaan spaghetti. Alles deed me pijn en ik was doodop. Toch hadden we een hele gezellige avond; we vertelden over ons verleden en over wat we later wilden gaan doen. Allemaal erg verrassend, leerzaam en ook motiverend. Ook liepen we het programma door van de tweedaagse nationale ISU-conferentie die een maand later gehouden zou worden in Bergen en ik zou moeten leiden.

Na een gezellige nacht, stonden we om 9.30 uur op, ontbeten, pakten alles in, ruimden op en namen de skibus naar het skicentrum. Gianli en ik hoopten dat het weer verschrikkelijk zou zijn, dat onze ski's weg zouden zijn of dat we onze skipas hadden verloren, zodat we tenminste niet meer zouden hoeven te skiën. Helaas was het weer nog steeds prachtig, onze ski's stonden er nog keurig en we hadden onze skipassen nog gewoon aan onze jassen hangen. De ervaren skiers uit het bestuur wilden mij toen naar de top van de berg hebben. Op zich wilde ik best naar de top om van het uitzicht te genieten, maar het stond me tegen dat ik dan ook weer naar beneden zou moeten. Ik wil-

Toen ik uiteindelijk boven was, kon ik kiezen tussen een rode of een groene piste naar beneden. De groene dus. Het uitzicht vanaf de top was prachtig: een heel mooi panorama op de bergketens achter de heuvels van Geilo. Ik heb vervolgens daar een aantal keer de groene piste genomen. Wat eerst zo onnatuurlijk aanvoelde, deed ik nu toch automatisch. Ik begreep nu ook eindelijk wat men bedoelde met 'druk zetten op je linkerski als je naar rechts wil'. Ook kon ik nu steeds beter remmen.

Het skiën ging nu zo goed, dat ik begon na te denken om de rode piste te nemen. Ik nam de lift weer naar boven, maar zag toch dat de rode wel heel erg stijl

Wachten op de trein in Geilo: Veerle, Gunter, Chen en ik.

de niet en Gianli had het zelfde idee. Toen nam ik dus gewoon weer de oude vertrouwde piste en...ik viel maar één keer. Wat vreemd was dat. Vervolgens raapte ik alle moed bij elkaar en nam de lift naar een hoger station. Deze skilift was erg stijl en als je daar af zou vallen, kwam je niet zo makkelijk meer beneden. Doodsangsten dus, maar gelukkig ging het goed. Vervolgens moest ik vrij vlak skiën naar een volgende skilift (daar begon ik er zin in te krijgen) en vanaf daar een lange lift nemen naar de top. Ik viel er echter halverwege af en moest dus weer terug skiën naar het begin, wat me verbazingwekkend makkelijk afging.

was. Veerle begon op me in te praten door te zeggen dat ik toch bochten kan nemen en het parcours erg breed is. Vooruit dan maar: het is nu of nooit. Het was soms erg eng, maar toch vond ik het wel leuk. Dan maar nog een keer. Boven kreeg ik gezelschap van Gunter en Chen. Ik viel maar twee keer en iedereen was verbaasd van de progressie die ik in een dag had gemaakt. Ik aan het eind van de dag wederom doodop en had nu nog meer spierpijn. Het begon te schemeren en ik besloot naar beneden te gaan via een blauw (gemiddeld) parcours. Gianli had mij geobserveerd vanaf de bistro, waar hij al vanaf 13.00 uur

een te zitten. Hij had het opgegeven. Na wat foto's hebben gemaakt van elkaar, gingen we met z'n allen après-skiën en moesten we tot 19.43 uur wachten op onze trein. We waren allemaal doodop en konden bijna haast niet meer bewegen van stijfheid. Languit gingen we tegen elkaar aan op de grond van de wachtkamer. Om 23.00 uur was ik weer thuis, nam een hete douche en ging met een tevreden blik slapen, toch ook blij met wat ik bereikt had.

Mijn oorspronkelijke doel was namelijk bereikt. Niet alleen leren skiën, maar ook een goede verstandhouding binnen het bestuur creëren. Vaak lees je in de literatuur dat 'een weekend survival goed is voor de spirit op de zaak'. Ik kon mij er wel iets bij voorstellen, maar was niet echt overtuigd. Nu kon ik inderdaad zien wat voor een merkwaardige uitwerking het heeft op mensen. We gaan nu veel losser met elkaar om en ik weet nu beter wat ik aan de ander heb. Al met al hebben we het erg leuk gehad, we hebben elkaar beter leren kennen en dat is erg belangrijk als

je zo intensief met elkaar samenwerkt. Je leert elkaars zwakke en sterke kanten kennen en daar op in te haken. En wanneer ik weer ga skiën? Aanstaaende zondag.

Jeg tenker at jeg skal bli her (Ik denk maar dat ik hier blijf).

Ha det bra og vi ses! Hilsen,

Iris Overduin

Derdejaars studente bestuurskunde in Leiden

Bezoek ook eens mijn homepage, waar je foto's vindt van mijn verblijf hier:

<http://www.geocities.com/RainForest/Andes/8784>

Elke e-mail, van bekenden of onbekenden, is ook van harte welkom! Mijn e-mailadres is:

i_overduin@hotmail.com

advertentie

BEZOEK DE WEBSITE VAN DE B.I.L.

MET INFO OVER EXCURSIES, FOTO'S, UITTREKSELLIJSTEN,
COMMISSIE'S ENZ., ENZ. .

ADRES:

<http://welcome.to/bil>

Klimaatbeleid in Brazilië

Een onderzoek van de Stichting International Contract Research (ICR)

Martijn Groenleer

'We must frankly identify those areas in which there has been no progress, and recognize that today's challenges are even greater than those of five years ago.'

President Fernando Henrique Cardoso op de speciale sessie van de Algemene Vergadering van de VN over Milieu en Ontwikkeling in 1997

Gedurende de laatste honderd jaar is de concentratie van 'broeikasgassen' in de atmosfeer sterk gestegen als gevolg van de toename van industriële productie en landbouwactiviteiten. De accumulatie van deze gassen, voornamelijk CO₂-gassen, in de atmosfeer wordt in het algemeen beschouwd als de oorzaak van het warmer worden van de aarde, het zogenaamde 'broeikaseffect'. Hierdoor raakt de temperatuurbalans, die leven op aarde mogelijk maakt, verstoord en treedt klimaatverandering op.

United Nations Framework Convention on Climate Change

Meer dan 150 landen tekenden in 1992 het Klimaatverdrag op de *United Nations Conference on Environment and Development* (UNCED) in Rio de Janeiro, Brazilië. Het doel van het Klimaatverdrag is klimaatverandering tegen te gaan en het klimaatsysteem te beschermen voor huidige en toekomstige generaties. Het Klimaatverdrag, de *United Nations Framework Convention on Climate Change* (UNFCCC), vormt het eerste bindende instrument dat direct van toepassing is op klimaatverandering met als doel het broeikaseffect te stabiliseren. Om dit doel te bereiken werd er in het verdrag een aantal richtlijnen vastgelegd. De uitvoering van deze richtlijnen zal periodiek worden gecontroleerd op naleving van het doel van het verdrag, de resultaten van nieuw wetenschappelijk onderzoek en de effectiviteit van nationale klimaatprogramma's.

Als gastheer van de UNCED, was Brazilië het eerste land dat het Klimaatverdrag tekende. Dit gebeurde op 4 juni 1992. Brazilië wordt daarom dikwijls geassocieerd met dit Klimaatverdrag. De ratificatie van het Klimaatverdrag volgde op 28 februari 1994 en ver-

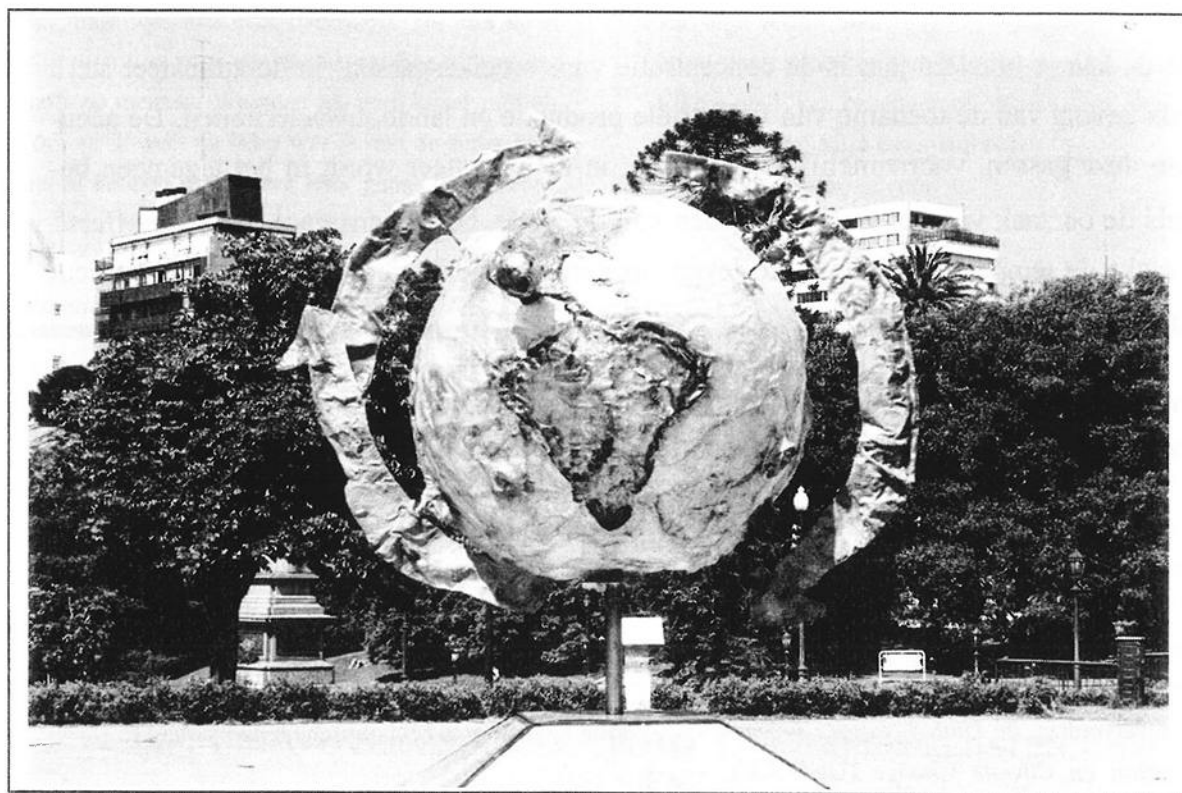
volgens trad het op 29 mei 1994 in werking. De vraag is op welke wijze Brazilië invulling geeft aan het nationale klimaatbeleid voortvloeiend uit internationale afspraken in het kader van de UNFCCC, welke actoren hierbij betrokken zijn en wat hun rol is. Deze vraag is interessant omdat de problematiek van klimaatverandering in Brazilië een ander karakter heeft dan in Nederland, voortvloeiend uit het feit dat Brazilië nog volop in economische ontwikkeling is.

Gemeenschappelijke, maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden

Reeds ontwikkelde landen erkennen de verantwoordelijkheid die zij dragen ten opzichte van ontwikkelingslanden, door het grotere aandeel dat zij leveren aan de mondiale achteruitgang van het milieu en gezien de technologieën en financiële middelen waarover zij beschikken. Staten hebben dus gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheden (Beginsel 7 van de Verklaring van Rio de Janeiro).

In Kyoto in 1997 op de derde *Conference of the Parties* (COP), het hoogste orgaan van de Conventie dat toezicht houdt op de uitvoering van de afspraken

gemaakt zijn, werden daarom alleen reductiedoelstellingen voor de industrielanden vastgelegd. De conventie erkent hiermee het recht van ontwikkelingslanden zoals Brazilië op economische ontwikkeling. Het grootste probleem van de Conventie is de verdeling van de last. De landen moeten overeenstemming bereiken over hoe de last, volgend uit de verantwoordelijkheid voor het veroorzaken van het klimaatveranderingsprobleem, rechtvaardig verdeeld moet worden. De industrielanden proberen de last later te verdelen over alle landen. Een Braziliaanse diplomaat zei hier het volgende over: 'De industrielanden hebben lekker gegeten, nodigen hierna de

ontwikkelingslanden uit om koffie met hen te drinken en willen vervolgens de hele rekening met hen delen.'

National Communication

Als ontwikkelingsland is de eerste verplichting van Brazilië in het kader van de Conventie (Artikel 12) het opstellen van een *National Communication*. Hiervoor heeft Brazilië een team samengesteld bestaande uit experts van verschillende organisaties, waaronder ministeries, semi-overheidsinstellingen, private ondernemingen, universiteiten en onderzoeksinstituten, onder de coördinatie van het Ministerie van Wetenschap en Technologie. Dit team is verantwoordelijk

voor het opstellen van de *National Communication* in Brazilië. CETESB, het milieucontrole orgaan van de staat São Paulo, draagt bijvoorbeeld zorg voor het management van afvalverwerking. Dit omdat de staat São Paulo de grootste problemen en daardoor de meeste ervaring heeft met afvalverwerking. CETESB heeft technologieën ontwikkeld die niet alleen voor de staat São Paulo, maar ook voor andere Braziliaanse staten bruikbaar kunnen zijn.

Op deze manier zijn de belangrijkste experts en instituties met de meeste kennis over specifieke sectoren ingeschakeld bij het opstellen van de *National Communication*. Voor elke sector bestaat een speci-

fieke benadering. Voordeel van deze multidisciplinaire aanpak is dat de experts uit verschillende sectoren komen en daardoor verschillende achtergronden hebben. Nadeel is dat ze zich in het algemeen niet bezig hebben gehouden met klimaatverandering en het in kaart brengen van emissies.

De *National Communication* zal bestaan uit twee delen. Het eerste deel is de *National Inventory*, waarin een overzicht wordt gegeven van de belangrijkste broeikasgassen die worden uitgestoten door met name de energie sector, de industrie, de bosbouw, de landbouw, afvalverwerking en door het gebruik van grond. De *National Inventory* zal grotendeels worden

uitgevoerd volgens de methodologie van het *Intergovernmental Panel on Climate Change* (IPCC), met weglating en toevoeging van bepaalde onderwerpen die voor Brazilië niet of juist wel van belang zijn. Het IPCC werd in 1988 opgericht om wetenschappelijke, technische en sociaal-economische informatie te verschaffen op het gebied van klimaatverandering. In het tweede deel van de *National Communication* wordt een algemene beschrijving gegeven van de stappen die Brazilië onderneemt of heeft ondernomen om invulling te geven aan de internationale afspraken in het kader van de Conventie.

Betrokken actoren

Het aantal actoren dat betrokken is bij het opstellen van de *National Communication* is beperkt. Slechts een kleine groep van deskundigen bepaalt in feite het Braziliaanse beleid. Zij nemen of beïnvloeden beslissingen op basis van hun kennis en expertise.

Belangrijkste actor is het Ministerie van Wetenschap en Technologie. Dit ministerie is al vanaf het begin verantwoordelijk voor de coördinatie van klimaatbeleid in Brazilië. Reden hiervoor is dat dit ministerie neutraal zou zijn en geen sectorale belangen zou hebben. Daarnaast spelen de wetenschappelijke en technische aspecten van het klimaatveranderingsprobleem op dit moment nog een belangrijke rol bij de formulering van beleid. Men zou verwachten dat het Ministerie van Milieu de belangrijkste actor is, daar het klimaatveranderingprobleem in de meeste landen onder het Ministerie van Milieu valt. Vertegenwoordigers van non-gouvernementele organisaties (NGO's) in Brazilië beschouwen het feit dat dit niet het geval is als een weerspiegeling van de lage prioriteit die de Braziliaanse overheid aan het klimaatveranderingsprobleem geeft.

Na het Ministerie van Wetenschap en Technologie is het Ministerie van Buitenlandse Zaken de belangrijkste actor. Dit ministerie is verantwoordelijk voor de politieke kant van het klimaatveranderingsprobleem. De rol van het Ministerie van Buitenlandse Zaken is het vertegenwoordigen van Brazilië op internationale conferenties, zoals de *Conferences of the Parties* in Kyoto en Buenos Aires. Vervolgens zijn er het Ministerie van Milieu, dat verantwoordelijk is voor bos-

bouw, het Ministerie van Mijnbouw en Energie, dat verantwoordelijk is voor energiebeleid, en het Ministerie van Landbouw, dat verantwoordelijk is voor het gebruik van land.

Niet alleen overheid, maar ook semi-overheden als het Braziliaanse Instituut voor het Milieu en Hernieuwbare Natuurlijke Bronnen (IBAMA) en het milieucontrole orgaan van de staat São Paulo (CETESB) spelen een belangrijke rol bij de formulering en uitvoering van overheidsbeleid.

NGO's proberen daarnaast hun invloed uit te oefenen op het overheidsbeleid. Een vertegenwoordiger van de Braziliaanse NGO's maakte tijdens COP4 in Buenos Aires zelfs deel uit van de Braziliaanse delegatie. Ook internationale NGO's, waaronder Greenpeace, zijn in Brazilië actief op het gebied van klimaatverandering. Tijdens de Conferentie van Rio de Janeiro in 1992 waren er echter aanzienlijk meer NGO's actief op dit gebied. De belangstelling voor het probleem is daarna geleidelijk teruggelopen. Pas in 1998 leek de belangstelling voor het klimaatveranderingsprobleem weer toe te nemen onder NGO's. Op een workshop in de Braziliaanse hoofdstad Brasília voorafgaand aan COP4 in Buenos Aires formuleerde een groot aantal Braziliaanse NGO's een gezamenlijk standpunt wat betreft de aanpak van het klimaatveranderingsprobleem.

Veel invloed wordt ook uitgeoefend door de academische wereld. Wetenschappers van met name de universiteiten van São Paulo en Rio de Janeiro verrichten onderzoek voor of geven advies aan de overheid. Daar het klimaatveranderingsprobleem nog een overwegend technisch probleem is, is de overheid in grote mate afhankelijk van wetenschappers met de benodigde technische kennis.

Tot slot kan de private sector worden genoemd. Tot Kyoto interesseerden ondernemingen zich nauwelijks voor het klimaatveranderingprobleem. Toen op COP3 echter afspraken werden gemaakt over het verhandelen van emissierechten, nam de interesse van ondernemingen snel toe. Zij kunnen in de toekomst wellicht geld verdienen met projecten in het kader van de mondiale reductie van emissies.

De invloed van de private sector, maar ook van NGO's en semi-overheidsinstellingen moet niet over-

schat worden. Het uiteindelijke klimaatbeleid wordt in feite gemaakt door een kleine groep deskundigen binnen de overheid en de wetenschap.

Problemen

Brazilië heeft tot uiterlijk 5 augustus 1999 de tijd om de *National Communication* bij het secretariaat van de UNFCCC in te leveren, dan is namelijk de termijn van drie jaar verstreken nadat Brazilië financiële steun heeft ontvangen voor het verrichten van de *National Inventory*. Het ziet er naar uit dat Brazilië de *National Communication* niet voor deze datum zal hebben opgesteld. Dit terwijl Nederland reeds een tweede heeft opgesteld. Het opstellen van de *National Communication* levert voor Brazilië een groot aantal problemen op. Hiervoor zijn verschillende redenen.

In het algemeen is de Braziliaanse bevolking zich niet bewust van het klimaatveranderingsprobleem en de Conventie. Dit komt voornamelijk doordat het probleem een erg gecompliceerd en technisch probleem is. De Braziliaanse overheid heeft hier geprobeerd verandering in te brengen door het maken van een internetsite met informatie over het klimaatveranderingsprobleem en de manier waarop Brazilië hier mee omgaat. Het klimaatveranderingsprobleem heeft, in tegenstelling tot sociale en economische problemen, zoals bestrijding van de armoede en verbetering van de gezondheidszorg, echter geen prioriteit in een ontwikkelingsland als Brazilië. Dit blijkt wel uit de Braziliaanse begroting waarin geen budget is voor het opstellen van de *National Communication*.

Veel landen, waaronder Brazilië, hebben te maken met specifieke condities, waardoor de methodologie, zoals die is vastgesteld door het IPCC om de emissie van broeikasgassen te meten, voor sommige delen van de *National Inventory* niet bruikbaar is. Bijvoorbeeld het geval van de branden in de Braziliaanse savanne waardoor CO₂ wordt geëmitteerd. Het is moeilijk om vast te stellen in hoeverre deze branden natuurlijk zijn en in hoeverre ze het gevolg zijn van menselijk handelen. De enorme omvang van Brazilië zorgt eveneens voor problemen. Het in kaart brengen met behulp van satellieten is een mogelijkheid, maar hier zijn hoge kosten aan verbonden. In het geval van het Amazonegebied is hiervan gebruik gemaakt.

Van belang is tot slot dat Brazilië niet veel emissies uitstoot. Zestig procent van de energiematrix bestaat namelijk uit hergebruikte bronnen en meer dan 95 procent van de Braziliaanse elektriciteit wordt gegenereerd door hydro-elektriciteit centrales. De prioriteit die aan het vormen van klimaatbeleid wordt gegeven en het opstellen van de *National Communication* is daardoor laag.

Het Braziliaanse klimaatbeleid

De vraag is of er sprake is van een Braziliaanse klimaatbeleid. Brazilië heeft een schone energiematrix en heeft verschillende programma's gericht op het besparen van energie en het stimuleren van schone energie, zoals PROALCOOL en PROCEL. Deze programma's zijn niet in de eerste plaats gericht op het terugdringen van emissies in het kader van het klimaatveranderingsprobleem, maar veel meer op kostenbesparing voor de private sector. Dit geldt ook voor de ontbossingsproblematiek. Ontbossing wordt middels programma's als het *Pilot Programme* van de G7 geprobeerd tegen te gaan. Echter, vooral om de biodiversiteit van het Amazonegebied te behouden. Zowel binnen het energiebeleid als het milieubeleid wordt wel getracht CO₂ en andere emissies terug te dringen. Ook bij het gebruik van land, afvalverwerking en landbouw wordt het klimaatveranderingsprobleem steeds meer in ogenschouw genomen. Er is in Brazilië echter (nog) geen sprake van een specifiek beleid gericht op de aanpak van het klimaatveranderingsprobleem.

Toch behoort Brazilië wel tot de grootste producenten van de wereld in sectoren die betrokken zijn bij het emitteren van broeikasgassen en vooral de emissies die ontstaan door de ontbossing van het Amazonegebied dragen voor een belangrijk deel bij aan de totale emissie van broeikasgassen. Ontwikkelingslanden als Brazilië zijn echter niet bereid mee te werken aan het terugdringen van de mondiale emissies ten koste van hun economische ontwikkeling, als de industrielanden hun verplichtingen niet nakomen en hun emissies niet reduceren, zoals op dit moment het geval is. Pas wanneer de industrielanden de leiding nemen in de mondiale reductie van broeikasgassen, zal Brazilië bereid zijn nationaal klimaatbeleid te vormen

en te implementeren.

Martijn Groenleer is student bestuurskunde in Leiden en ICR-onderzoeker naar het klimaatbeleid in Brazilië in opdracht van het Ministerie van VROM, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse Ambassade in Brazilië

Geraadpleegde literatuur

- Gupta, Y., *The climate change convention and developing countries: from conflict to consensus?*, Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam, 1997

Toetreding Turkije

Ruben Schellingerhout

Er is de laatste tijd weer veel, negatief bericht over Turkije. Begrip voor de acties van Turkije ontbreekt veelal. Voor de meeste mensen is Turkije nog steeds een gesloten boek. Men is niet zo goed op de hoogte van de geschiedenis van het land en de problemen die er spelen. Men wordt hierdoor steeds weer verrast door ontwikkelingen in de relatie met Turkije. Zo speelt de toetreding van Turkije tot de Europese Unie al sinds de jaren zestig en vormt het nog steeds een probleem.

De relatie tussen Turkije en West-Europa wordt gekenmerkt door dubbelzinnigheid. Enkele recente problemen waarin deze dubbelzinnigheid tot uitdrukking kwam zijn de toetreding van Turkije tot de EU en de arrestatie van PKK-leider Ocalan. Vorig jaar stond het probleem van de toetreding van Turkije tot de Europese Unie weer bovenaan de agenda. Enerzijds ziet de EU Turkije als belangrijke factor in de Midden-Oostenpolitiek waarin zij een stabiliserende en controlerende rol kan spelen. Op grond van deze overweging zou de toetreding van Turkije tot de EU zeer wenselijk zijn. Door Turkije lid te maken van de EU zou men haar immers steviger in Europa verankeren en zo als Europa/EU ook vaste(re) voet krijgen in het Midden-Oosten. Op dit moment is Turkije al lid van

- Kolk, A., *Forests in International Environmental Politics. International Organisations, NGO's and the Brazilian Amazon*, Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1996
- Ministry of Science and Technology, internet, <http://www.mct.gov.br/gabin/cpmg/climate/programa/ingl/homeclim.html>, geraadpleegd: januari 1999
- United Nations Framework Convention on Climate Change, internet, <http://www.unfccc.de>, geraadpleegd: september 1998

de NAVO en de Raad van Europa en in 1963 heeft ze al een associatieverdrag gesloten met de EU. In 1996 is er bovendien een douane-unie gesloten met de EU.

Anderzijds wordt het als probleem gezien dat Turkije bepaalde mensenrechten niet respecteert die binnen Europa algemeen aanvaard zijn. Bovendien ervaren sommige mensen het als problematisch dat Turkse cultuur op punten sterk van de Europese (christelijke) cultuur afwijkt. Dit wordt als een barriere gezien voor de toetreding van Turkije. Een ander punt wat onlangs speelde was de arrestatie van Abdullah Ocalan. Zijn arrestatie zorgde ervoor dat de strijd om autonomie van "de" Koerden weer even hoog op de agenda stond of in ieder geval volop in de belangstelling

stond. In de officiële reacties naar aanleiding van de arrestatie overheerst de opvatting dat de PKK een terroristische organisatie is en de arrestatie van Ocalan daarom gerechtvaardigd (hoewel er wel kanttekeningen werden geplaatst bij de wijze waarop deze was verlopen). Anderzijds erkende men wel het streven van het Koerdische volk naar (meer) autonomie en liet kritiek horen op de wijze waarop Turkije omging met dit vraagstuk. In dit artikel zal kort de geschiedenis van Turkije uiteengezet worden en de relatie met de Europese Unie op het punt van de toetreding van Turkije tot de Unie worden weergegeven.

Geschiedenis

Kennis van de geschiedenis van Turkije biedt meer inzicht in de moeizame verhoudingen tussen Turkije en het Westen. Een groot deel van de problemen is niet van recente aard en is terug te vinden in de ge-

schiedenis van Turkije. Deze geschiedenis wordt gekenmerkt door een schizofrene verhouding met het westen. Het moderne Turkije komt voort uit het Osmaanse rijk wat in de zestiende en zeventiende eeuw tot grote bloei kwam. Op het hoogtepunt van haar macht strekte het Rijk zich uit vanaf de Afrikaanse Noordkust bij Algerije tot aan Joegoslavië in Europa en omvatte het huidige Griekenland, Albanië en delen van Bulgarije. Vanaf het midden van de vorige eeuw kwam hier verandering in. Het rijk was over zijn culturele en militaire hoogtepunt heen. Verschillende volkeren maakten zich, vaak met behulp van Europese grootmachten los van het rijk. Vanaf de achttiende en negentiende eeuw was het Osmaanse rijk al overvleugeld door de westerse landen die al geïndustrialiseerd waren. Tijdens de Eerste Wereldoorlog sloot het Osmaanse rijk zich aan bij het Duitse rijk. Deze stap werd genomen door een nieuwe groep bestuur-

ders, de "Jong-Turken" die het idee van een sterke, nationalistische, exclusief Turkse staat voorstonden. Door middel van het bondgenootschap met het Duitse rijk poogden zij dit ideaal te verwezenlijken. Deze strategie mislukte echter jammerlijk. De oorlog betekende het einde van het Osmaanse rijk. In het verdrag van Sevres werd bepaald dat het Osmaanse rijk zou worden opgedeeld in een aantal gebieden. In het noorden zou een Armeense staat moeten ontstaan en een Koerdische staat in het zuiden. Een groot deel van Turkije kwam onder bestuur van de geallieerden te staan. Vanaf het sluiten van het verdrag was er ontevredenheid onder delen van de bevolking. Met name de buitenlandse overheersing zette kwaad bloed. Een van de personen die vorm gaf aan deze onvrede was Mustafa Kemal, een officier in het Ottomaanse leger. Hij was ook betrokken geweest bij de groep die aansluiting bij Duitsland had gezocht om zo een Turkse staat te realiseren. Kemal weigerde om na het sluiten van het vredesverdrag de wapens neer te leggen en bleef doorvechten. Zijn eerste succes was de onderwerping van de Armeense staat. Dit gebeurde nog in 1920. Daarna slaagde hij erin om een Grieks leger te verslaan wat tot doel had hem uit te schakelen. Mede naar aanleiding van deze ontwikkelingen trokken Italië en Frankrijk zich terug uit Turkije en droegen het bewind over hun mandaatsgebieden over aan Kemal. In 1922 verslaat Kemal ook de Grieken definitief en dwingt hij de sultan die tot dan toe formeel nog aan het hoofd van het rijk stond het land te verlaten. Op 1 november 1922 wordt de Turkse republiek uitgeroepen. Na deze omwenteling kwam er een nieuwe vredesconferentie tussen de geallieerden en de nieuwe machthebbers. Deze conferentie leidde tot het Verdrag van Lausanne van 24 juli 1923 waarin Turkije als soevereine staat werd erkend. In dit Verdrag werd geen melding meer gemaakt van een Armeense of Koerdische staat. Bijna vanaf het ontstaan van de Turkse republiek was er sprake van een eenpartijstaat. De enige partij was de door Kemal opgerichte Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), de Republikeinse Volkspartij. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef Turkije vrijwel tot het einde neutraal. Na de Tweede Wereldoorlog werd het eenpartijstelsel opgeheven. De eerste verkiezingen in 1946 werden wel gewonnen door de CHP. De verkiezingen van 1950 en 1954 werden gewonnen door de Demokrati Parti. Na de verkiezingen

van 1954 begon de Demokrati Parti opposenten op onrechtmatige wijze uit te schakelen. Er ontstonden ernstige onlusten. Hierop besloot een aantal legerofficiërs in te grijpen. Op 27 mei 1960 grepen zij de macht. Al in 1961 stonden zij de macht weer af na algemene verkiezingen. In 1971 greep het leger wederom de macht toen sociale onrust weer de kop opstak. Het parlement werd echter niet ontbonden. In 1973 werd door het parlement een nieuwe president gekozen waarna het leger zich weer terugtrok. Na een felle opleving van het geweld in 1980 greep het leger in september van dat jaar voor een derde maal de macht. In november 1983 werden weer algemene verkiezingen gehouden. Na het overdragen van de macht behield het leger dit keer grote invloed via de Nationale Veiligheidsraad welk orgaan tijdens het militaire bewind het hoogste bestuursorgaan was. In 1997 nog moest de regering Erbakan onder druk van het leger aftreden en in 1998 werd zijn partij verboden door het Constitutionele Hof. Het leger heeft dus altijd een belangrijke rol gespeeld in de Turkse republiek en vormt ook nu nog een niet te onderschatten machtsfactor.

Toetreding

Het is de vraag of voor het leger toetreding van Turkije tot de EU voordelig is. Binnen de huidige constellatie van de EU strekt een grote invloed van het leger op het landsbestuur niet bepaald tot aanbeveling. Dit bleek ondermeer uit de negatieve reacties vanuit de EU (lidstaten) op de "zachte" coup van 1997 waarbij het leger Erbakan dwong af te treden. Zolang als het leger grote invloed blijft behouden op het landsbestuur lijkt een oplossing voor het Koerdische vraagstuk ook ver weg. Vanaf de totstandkoming van de Turkse republiek is iedere poging tot verwerving van autonomie van de Koerden met harde hand onderdrukt. Het leger heeft zich steeds op het standpunt gesteld dat het Koerdische streven naar onafhankelijkheid staatsondermijnend is. Activiteiten die gericht zijn op realisering van dit streven of uitdrukking geven aan het Koerdische nationale zelfbewustzijn waaronder culturele en onderwijskundige activiteiten zijn verboden. De mensenrechtenschendingen die de oorlog tegen de Koerden met zich meebrengt dragen ook niet bij aan een positief beeld van Turkije. Ten

Illustratie: René Leisink

Sleutelfiguren

Door Mark Rutgers

Sleutelfiguren – Hugo de Groot (1583 –1645)

Jazeker, Hugo de Groot is degene die in een boekenkist ontsnapte. De Groot is, evenals bijvoorbeeld Filips van Leiden, geen 'bestuurskundige', maar wel een denker die een grote invloed heeft op hedendaagse normatieve grondslagen in het denken over (internationale) bestuurlijke vraagstukken en verdient dan ook een plaats in de geschiedenis van de bestuurskunde.

Hugo de Groot of Grotius werd op 10 mei 1583 geboren te Delft. Als 'wetenschappelijk wonderkind' schreef hij vanaf zijn achtste Latijnse gedichten. Op zijn elfde ging hij aan de Universiteit te Leiden studeren bij de befaamde filoloog J.C. Scaliger. Op zijn veertiende studeerde Hugo 'cum laude' af. Een jaar later vergezelde hij de raadspensionaris Oldenbarnevelt op een diplomatieke missie naar Hendrik IV van Frankrijk. Tijdens een bezoek aan Orleans kreeg hij een eredoctoraat in het recht. Hij bleef nog een jaar in Frankrijk in hofkringen verkeren, om zich in 1599 als advocaat te vestigen te Den Haag. Bekendheid en goede familiecontacten resulteren in 1603 tot de benoeming als officiële geschiedschrijver van de Verenigde Provinciën, in 1607 tot advocaat-fiscaal bij het Hof van Holland en in 1613 tot groot pensionaris van Rotterdam. Deze laatste functie bracht hem regelmatig in de Hollandse Statenvergaderingen. De Groot werkt daar nauw samen met de raadspensionaris Oldenbarnevelt die hem ook aanspoort tot het schrijven van verdedigingen voor de Remonstranten. Hij steunt aldus Oldenbarnevelt tegen prins Maurits en bepleit het recht van de Staten in te grijpen in kerkelijke zaken. De twist wordt gewonnen door Maurits, waarna Hugo als Oldenbarneveldt's rechterhand wordt gearresteerd en tot levenslang veroordeeld (1619). Als gunst mogen zijn vrouw en kinderen zich bij hem voegen in Slot Loevestein. Op 22 maart 1621 vindt de beroemde ontsnapping in de boekenkist plaats. Hij vlucht naar Frankrijk, waar hij met open armen wordt ontvangen door geleerden en politic. Hij krijgt zelfs een jaargeld van Koning Lodewijk XIII.

Na Maurits' dood in 1625 probeert De Groot terug te keren naar Nederland. In 1631 gaat hij naar Amsterdam. Hij weigert echter een gratieverzoek in te dienen, waardoor hij in 1632 naar Hamburg moet vluchten. De laatste tien jaar van zijn leven was Hugo ambassadeur voor Zweden te Frankrijk. Op terugreis uit Zweden leidt hij schipbreuk en spoelt aan bij Rostock. Twee dagen later verlijdt hij (28 augustus 1655). De Groot is begraven in de Nieuwe kerk te Delft.

Hugo de Groot is een humanist in de traditie van Erasmus. Hij is als wetenschapper bezig met sociale-filosofie, politicologie en het recht. Maar hij schreef ook treurspelen (zelfs door Vondel vertaald), gedichten, en theologische verhandelingen. Als 'historicus' schreef hij een (grotendeels fictieve) geschiedenis van de Bataafse republiek. Hugo's beroemdste geschriften zijn de juridische: 'Mare Liberum' (1609), zijn hoofdwerk 'De Jure Belli ac Pacis' (1620-25), en de 'Inleyding tot de Hollandse Rechtsgeleerdtheyd.' (1627), nog steeds belangrijk voor het geldend recht in Zuid-Afrika.

aan zien van de toetreding van Turkije tot de EU spelen naast het probleem van de grote invloed van het leger en de aanpak van het Koerdische vraagstuk nog twee facetten een rol. Door verschillende politici is te kennen gegeven dat zij toetreding van Turkije tot de EU niet wenselijk en zelfs onacceptabel achten. Uitspraken in deze trend zijn onder andere gedaan door Wilfried Martens in zijn hoedanigheid van voorzitter van de christen-democratische Europese Volkspartij, de op een na grootste partij in het Europese Parlement, en door Frits Bolkestein toen hij nog fractievoorzitter van de VVD was. Deze opvatting wordt onder andere ingegeven door de constatering dat Turkije een andere culturele achtergrond heeft dan de lidstaten van de EU. Turkije heeft huns inziens geen deel gehad in het Westers ontwikkelingsproces. Hierdoor kan er niet gesproken worden van een gedeelde achtergrond welke juist een belangrijke bindende factor vormt binnen het proces van Europese integratie. Het feit dat Turkije overwegend islamitisch is en Europa christelijk vormt in dezen een extra reden om voorzichtigheid te betrachten op het gebied van toetreding. Daarnaast vormt het lage welvaartsniveau en het hoge werkloosheidscijfer van Turkije een deel van de verklaring voor de terughoudende opstelling van de EU ten aanzien van toetreding. Turkije kent een werkloosheidscijfer van meer dan tien procent. In de jaren vijftig is er sprake geweest van een intensieve mechanisering van de landbouw. Een groot deel van de bevolking is door de mechanisering werkloos geworden en vanaf het platteland naar de steden getrokken. De omschakeling van een grotendeels agrarische samenleving naar een industriële samenleving heeft in Turkije pas in de jaren tachtig vorm gekregen en is nog steeds niet volledig voltooid. Nog steeds werkt bijna de helft van de bevolking in de landbouw hoewel deze sector nog maar goed is voor vijftien procent van het bruto binnenlands product. Deze opbouw van de economische structuur heeft zeer nadelige gevolgen voor de inkomsten van Turkije. Het blijkt ook zeer moeilijk te zijn om hierin verandering te bren-

gen. De staatsgreep van 1980 vond deels plaats in verband met de grote economische malaise waarin het land zich bevond. Pas na de staatsgreep bleek het mogelijk om een IMF-hervormingsprogramma door te voeren. De vrees bestaat in de Unie dat er gezien de huidige situatie bij toetreding van Turkije tot de EU een grote stroom van werkzoekenden op gang zal komen naar de Europese Unie. Aangezien het merendeels ongeschoolde werknemers zijn is de kans groot dat zij ook in Europa niet in staat zullen zijn om werk te vinden en dus een grote belasting zullen vormen onder andere voor de sociale zekerheidsstelsels. Daarnaast zal Turkije aanspraak willen maken op de verschillende EU-fondsen terwijl er op dit moment al onenigheid is over de hoogte van de contributie van verschillende lidstaten. Gezien de oorsprong en de aard van deze problemen, die zowel op het institutionele als op het culturele vlak liggen is het niet waarschijnlijk dat hiervoor op korte termijn een oplossing gevonden kan worden zo dit al mogelijk is. De conclusie moet toch zijn dat toetreding voor Turkije voorlopig nog niet in het verschiet ligt.

Literatuur:

- J. Cammelbeeck, "Gordiaanse knoop vaster dan ooit", in Volkskrant van 16 december 1997.
- T. Sunier (1998), "Turkije. Mensen. Politiek. Economie. Cultuur". Uitgegeven door Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam.
- Volkskrant, 5 maart 1997, "Toetreding van Turkije tot EU is onacceptabel".
- Volkskrant, 7 april 1997, "Uitlating Bolkestein over EU zonder Turkije grieft PvdA".

Verder te raadplegen literatuur over dit onderwerp:

- N. Pope en H. Pope (1999), "Turkey Unveiled-A History of Modern Turkey". The Overlook Press, import Penguin Nederland.

In deze werken gaat Hugo uit van een sociaal contract als grondslag van de staat. Binnen een staat hebben individuen hun autonomie opgegeven middels een contract. Weliswaar heeft ieder volk het recht zijn eigen regering te kiezen, maar een eenmaal aangegaan contract maakt dat controle over de vorst is afgestaan. Grotius zag dit sociale contract als een historisch feit, niet als een abstracte constructie.

Een belangrijk vraagstuk in zijn hoofdwerk is hoe een internationale orde te verkrijgen in een periode waarin de oude internationale orde (onder Paus en Keizer) is vervallen. Grotius zocht naar een grondslag voor de betrekkingen tussen staten: regels over oorlogsvoering, diplomatieke relaties en respect voor soevereiniteit. Het gewone (positieve) recht geldt enkel binnen een staat; de staat is er zelf niet aan onderworpen. De natuurrecht doctrine verschaft hier de gewenste algemene uitgangspunten. Ze betreft onder andere het respect voor het eigendom van andere volken en de restitutie van schade veroorzaakt door een persoon of staat. De natuurrecht verschaft een 'objectieve' grondslag voor het internationale recht, waaraan ook staten zijn gebonden. Dit maakt het mogelijk tussen rechtvaardigde en onrechtvaardige oorlogen te onderscheiden. Hugo's ideeën hierover zijn nog steeds richtinggevend, de actualiteit van de door Grotius besproken problematiek is onverminderd.

BEZOEK DE WEBSITE VAN DE B.I.L.

MET INFO OVER EXCURSIES, FOTO'S, UITTREKSELLIJSTEN,
COMMISSIE'S ENZ., ENZ. .

ADRES:

<http://welcome.to/bil>

advertentie

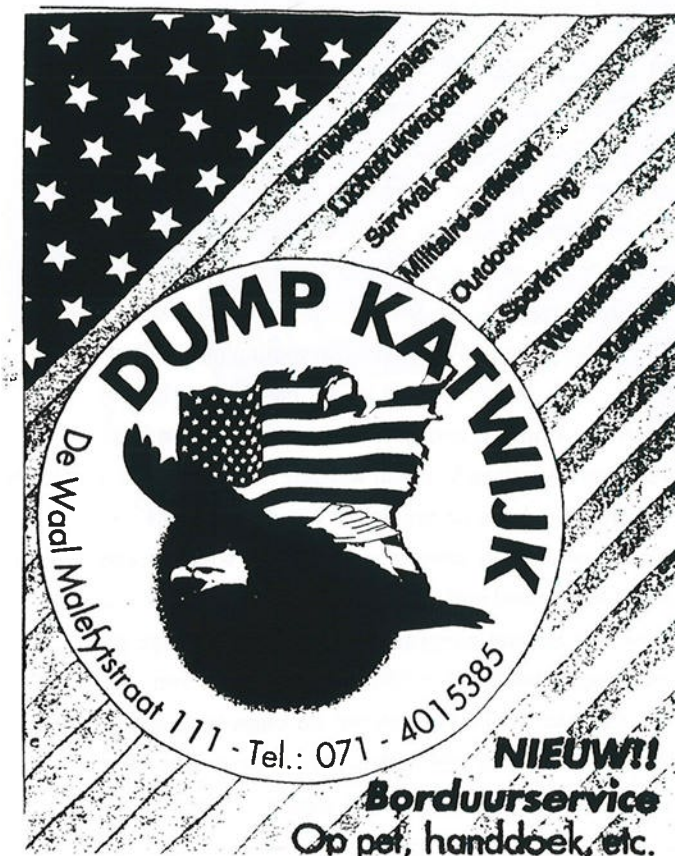

Zoekt u duurzame kwaliteit?
Het adres voor het borduren van:

*U vindt ons in het pand
van de Dumpshop!*

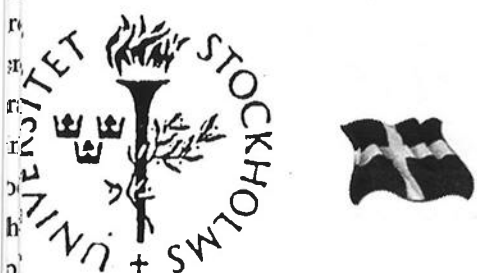
- ☛ relatiegeschenken
- ☛ promotieartikelen
- ☛ bedrijfskleding
- ☛ gewoon voor de gein

schoolstraat 7d-2225 KN-Katwijk -tel/fax: 071-4074263
(zie plattegrond) buslijn 41 stopt 100 meter bij ons vandaan

Hej, hur är det?!

David-Paul Boender

Het is nu ongeveer vier maanden geleden sinds ik een stukje voor de vorige Bestuurskundige Berichten heb geschreven. In dat artikel heb ik gesproken over mijn voorbereiding op mijn verblijf in Stockholm. Op het moment van het schrijven van dit stukje ben ik nu drie maanden in Zweden en kan ik met volle overtuiging zeggen dat een periode studeren in het buitenland inderdaad een waardevolle ervaring is.

Op vier januari ben ik op het vliegtuig naar Stockholm gestapt en twee uur later landde ik op Arlanda Airport. Vanaf het vliegveld is het met de flygbuss, een busverbinding tussen Arlanda en Stockholm met vertrektijden om de 5 à 10 minuten, ongeveer 50 minuten rijden naar Stockholm City centralen, het centraal station in het hartje van Stockholm.

Vervolgens ben ik naar het SSSB (Stockholms Student Bostader)-kantoor aan de Körsbärsvägen (Tunnelbana station 'Tekniska Högskolan') gegaan om de huurovereenkomst voor mijn kamer te tekenen. Van daaruit ben ik naar mijn kamer gegaan. Deze is gelegen op een campus, Lappis geheten, bij het universiteitsterrein (Tunnelbana station 'Universitet').

Ik woon in een pand met vijf verdiepingen. Op elke verdieping, een corridor, wonen 10 mensen. Er is een gezamenlijke zitkamer en keuken. Elke kamer heeft zijn eigen douche en toilet en is voor een kleine extra toelage op de huur gemeubileerd met een bed, bureau, bijzettafeltje en drie stoelen. Ik woon in een bijzonder gezellige corridor met drie Finnen, vijf Zweden en een Duitse.

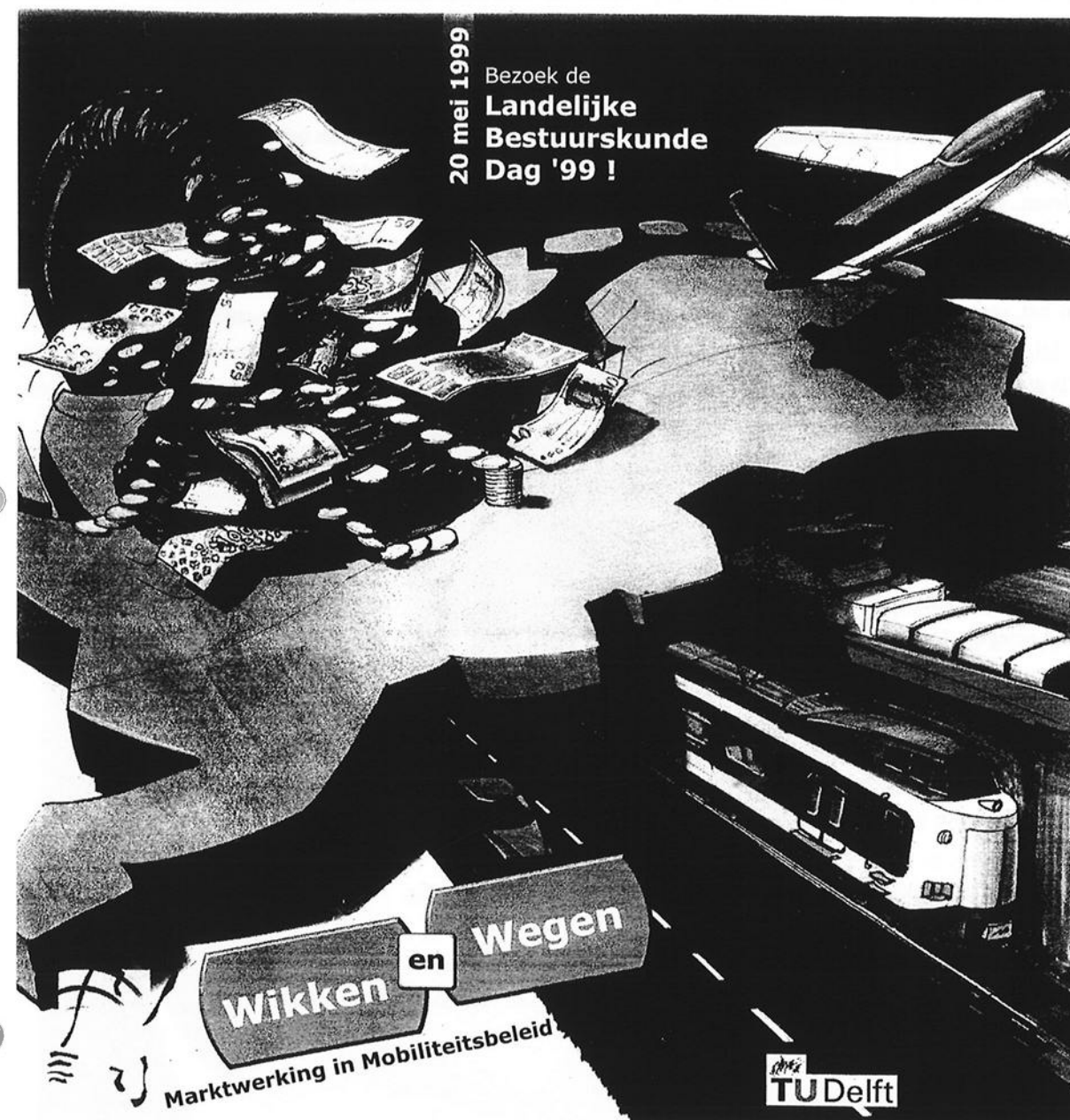
Op de campus is een supermarkt (open elke dag van 9 uur 's ochtends tot 10 uur 's avonds) en een kiosk (open elke dag van 10 uur 's morgens tot 12 uur 's nachts). Verder is er een café (pub) annex restaurant,

Professoren genaamd. Je kleding kun je wassen in de wasserette, waar 13 wasmachines en drogers staan (10 SEK per was). Ook is er een fitnessruimte te vinden waar je voor 200 SEK (+/- Fl.50,-) gebruik van kunt maken, voor zes maanden. Op 10 minuten lopen vanaf de campus is de universiteit. Naast de universiteitsgebouwen is er een postkantoor, een boekhandel, een sporthal en een reisbureau te vinden. Op de universiteit is er elke avond wel een pub te vinden. Het hele terrein is gelegen in een nationaal park en alles is dus gebouwd in overeenstemming met de omgeving. Ook de campus is in dit park gevestigd en achter de campus is een groot meer met bos eromheen waar heerlijk gewandeld kan worden.

Een groot deel van de studenten woont in Lappis. De minder gelukkigen wonen in Alby, een wijk op een uur rijden afstand met de Tunnelbana (ondergrondse). Deze wijk bestaat uit grauwe flatpanden en enige jaren geleden heeft het stadsbestuur besloten om hier ook studenten te huisvesten om de buurt wat te verbeteren. Studenten hier gehuisvest doen er alles aan om woonruimte in Lappis of ergens anders in of dichterbij de stad te krijgen.

Ik sta in Stockholm ingeschreven bij het departement Politicologie, Statsvetenskap. Deze vakgroep heeft in tegenstelling tot andere vakgroepen een redelijk uit

advertentie

Dagvoorzitter

Dhr J. Terlouw

B&A Groep Essayprijs
Win fl. 1000,- !

meer informatie:

www.lbd.nl

Hoofdsprekers

Mevr. J. Maij-Weggen, Europarlementarier
Ir. H. van Gorp, voormalig lid Executive Committee
European Transport and Distribution, Nedlloyd
Derde spreker wordt nader bekend gemaakt

hoofd sponsor

Technische
Bestuurskunde

Forumdiscussie met

Dhr Blaauw, fractiespecialist Verkeer en Vervoer, VVD
Dhr van Bommel, fractiespecialist Verkeer en Vervoer SP
Ir. Huis in 't Veld, DHV Groep
Prof. Ir. Pols, Faculteit Civiele Techniek, TU Delft

Slotbetoog

Dhr. C. Titulaer

Locatie: Aula TU Delft
Datum: 20 mei 1999
Curios_LBD@sepa.tudelft.nl
tel: 015-278 88 65
fax: 015-278 48 11

gebreed Engelstalig programma en heeft de beschikking over een eigen computerlokaal. Studenten Politologie krijgen een toegangscode voor het lokaal en

worden ingelogd op het systeem. Het is een verklaring te hebben ondertekend waarin je aangeeft je erin alle tijden aan de gestelde regels te houden. Ze zijn erg strikt in het naleven van deze regels m.b.t. het computergebruik en schending hiervan resulteert direct in het ontnemen van de toegang tot de computers. Het printen is gratis. Kopiëren is in vergelijking tot Leiden een dure aangelegenheid, namelijk 1 Kroon per kopie (+/- f1,0,25 cent).

Het centrum van Stockholm is met de Tunnelbana op ongeveer 10 minuten afstand gelegen. Het hart van Stockholm bestaat uit het gebied rond het centraal station en Gamla Stan, de oude stad. Dit laatste is een bijzonder mooie wijk om te zien, zeker nu ook in Stockholm eindelijk de lente in aantocht is en de sneeuw is gesmolten.

Ik heb hier veel vrienden gemaakt, bestaande uit Nederlanders, Duitsers, Engelsen, Zwitsers, Oostenrijkers, Italianen, Finnen en Zweden. Al met al een internationaal gezelschap. Er is hier elke avond wel wat

te beleven: pubs op de universiteit, feesten bij mensen op de corridor en natuurlijk de pubs, clubs en disco's in de stad. Ook op cultureel vlak is er in Stockholm

voldoende te doen. Van het bekijken van de architectuur in Gamla stan tot het bezoeken van één van de vele musea toe.

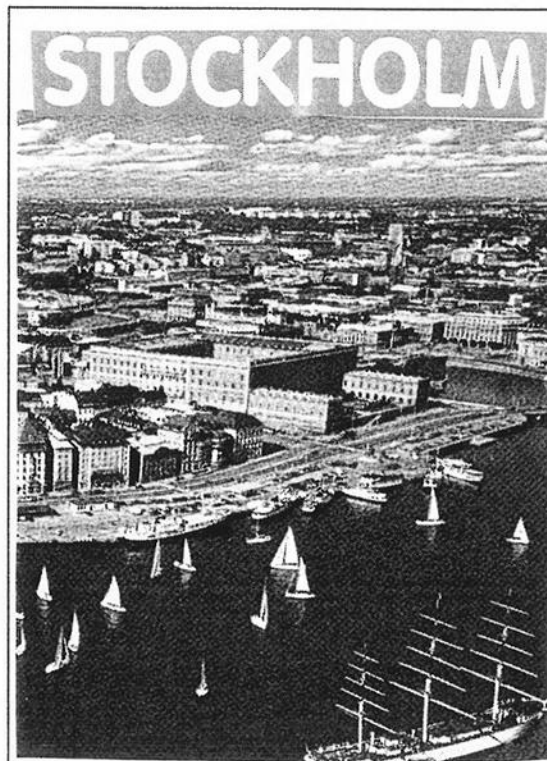
Zoals in mijn vorige artikel gezegd, stond er in de brief van het Erasmus netwerk dat: *'Een semester studeren in het buitenland is voor elke student een waardevolle ervaring, zowel met betrekking tot de studie als met betrekking tot persoonlijke ontwikkeling en verrijking'*. Tot zover kan ik dat volledig bevestigen en wordt het waarschijnlijk nog beter. Volgende week gaan we naar Finland en daarna zal Zweden

zelf ontdekt gaan worden. Wanneer het even kan is een studie in het buitenland een absolute 'must'. Just do it.

Vi ses och sköt om dig,

David-Paul Boender

Student Statsvetenskap in Stockholm

Recensie

De minister - Een handboek, door Jo Ritzen

Steven Meihuizen

Een nieuwe Machiavelli is in Nederland opgestaan. Na negen jaar ministerschap heeft oud-minister Ritzen een handboek geschreven over het minister-zijn. Uniek in Nederland, want het is het eerste handboek voor ministers, dat hij dan ook opent met een citaat van Machiavelli. Maar waar Machiavelli putte uit de ervaringen en overleveringen van andere heersers, put Ritzen voornamelijk uit zijn eigen ervaringen. Het boek heeft dan ook een autobiografisch karakter.

Het boek begint met de aanleiding van zijn ministerschap: een telefoontje van Kok met de vraag of hij minister van Onderwijs wil worden. Vier uur later zat hij in het vliegtuig naar Nederland en begint aan zijn eerste periode als minister. Die eerste vier jaar waren niet makkelijk, door de zware bezuinigingen op Onderwijs, de economische tegenvallers en kritiek van de eigen partij. Dat hij met veel tegenstand te maken had, blijkt ook wel uit de naam van het eerste hoofdstuk: Schaken op meerdere borden tegelijk.

De volgende hoofdstukken beschrijven, erg Machiavellistisch, hoe er op elk bord geschaakt dient te worden. Daarbij passeren verschillende borden de revue: het departement, de ministerraad, het parlement, de eigen partij, de media en het buitenland. In de verschillende hoofdstukken wordt er beschreven hoe het er op de verschillende borden aan toe gaat en hoe men daarmee om moet gaan. Elk hoofdstuk wordt, erg schools, afgesloten met 'lessen op een rij'.

Uit het boek komt een Ritzen naar voren die met succes alle problemen te lijf gaat. Zo kan men lezen dat tegelijk met de bezuinigingen, de kwaliteit van het onderwijs vooruit zou gaan. Het is de vraag of ook anderen zijn beleid zo succesvol vinden. Het lijkt er dan ook sterk op dat het boek een dubbele bodem heeft: tegelijk met de lessen voor goed-ministerschap, probeert Ritzen zijn besluiten te verdedigen en een positieve wending te geven aan zijn ministerschap. Daarnaast komt ook een sterk persoonlijke visie op het Nederlandse systeem naar voren. Zo pleit Ritzen voor een

"kabinet" van vertrouwelingen binnen het ministerie dat de verbinding vormt met de rest van het ministerie. Ook is Ritzen sterk voor het politiek primaat, want de ambtenaren moeten niet teveel invloed uitoefenen op beleid. Daarnaast pleit hij voor een regeerperiode van vijf jaar, om zo meer tot beleid maken te komen, want in het eerste jaar is de minister vooral veel tijd kwijt om wegwijs te worden, terwijl het laatste jaar vooral in het teken staat van campagne.

Tenslotte komen er ook een paar persoonlijke anekdotes aan de orde die het verhaal

van wat luchtigheid voorzien. Zo kwam na de eerste paar weken ministerschap de zogenaamde "kammetjesperiode". Zo ontving Ritzen met de post allerlei kammetjes. "Ik keek in de spiegel en begreep". Blijkbaar had Ritzen nog niet eerder in de spiegel gekeken.

Hoewel het boek een handboek is voor een minister moet zijn, verschaft het ook veel inzichten over de persoon van Ritzen zelf en lijkt het schrijven op een dappere poging om zijn populariteit ietwat op te vijzelen. Hoewel het een uniek boek is in de Nederlandse politieke literatuur, is het maar afwachten of Ritzen, net zoals Machiavelli, over een aantal eeuwen nog steeds gelezen wordt. Ook is het de vraag of zijn lessen, gelet op zijn successen en populariteit, wel navolging verdienen.

Steven Meihuizen

Student bestuurskunde te Leiden

De BIL, SPIL, en het JeP Presenteren:

FORUM EUROPESE VERKIEZINGEN

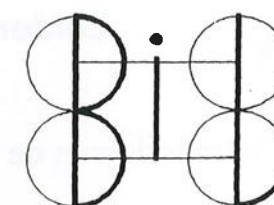
**11 mei 1999, aanvang 20:00 u
Stadhuis, Burgerzaal, ingang Breestraat**

Met onder andere:

**Maij-Weggen (CDA), Van Hulten (PVDA),
Groeneveld (VVD), en prof. De Haan (onder
voorbehoud)**

**INSCHRIJVING:
Bij BIL of SPIL.**

Toegang GRATIS!

**Bestuurskundige
Interfacultaire
vereniging
Leiden**

Maandag 3 mei is er een excursie naar.

Cap Gemini

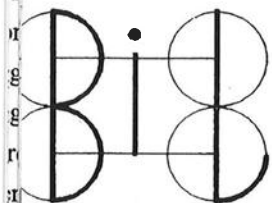
Divisie overheid

Programma:

- 10:00 Algemene presentatie Cap Gemini**
- 11:00 Rondleiding STC (Systems Transformation Centre)**
- 12:00 Lunch met managers van Cap Gemini**
- 13:30 Einde**

Verzamelen om 8:25 op station leiden centraal

**Als je mee wil kom je dan inschrijven in de BIL-kamer.
Zorg wel dat je er snel bij bent, want er kunnen slechts 25
mensen mee.**

Gevraagd:

**Bestuurskundige
Interfacultaire
vereniging
Leiden**

Redacteuren M/V

Voor een functie in de Bestuurskundige Berichten Commissie van de B.I.L.

Wij vragen:

- Mensen die schrijfervaring hebben of dit willen leren.
- Mensen die enthousiast met een groep een leuk semi-wetenschappelijk tijdschrift voor onze studievereniging in elkaar willen zetten;

Het maakt niet uit in welk jaar van de opleiding Bestuurskunde je zit.

Wij bieden:

- Een leuke manier om je schrijfvaardigheid te verbeteren.
- De mogelijkheid om jouw interesse voor bepaalde onderwerpen in artikelen om te zetten.
- Jouw interviewvaardigheden te ontwikkelen als er iemand een interview voor de BB wil geven.
- Een actieve en leuke manier om de B.I.L. te leren kennen.

Informatie:

De BB komt vier maal per jaar uit en is een semi-wetenschappelijk tijdschrift dat voor en door studenten wordt gemaakt. Hiernaast leveren docenten en gastschrijvers actieve bijdragen aan de diverse nummers. Er worden wel eens interviews met politici, bestuurders en andere bekende Nederlanders gehouden, waarnaast er contacten zijn met diverse docenten.

Interesse?

Lijkt het je wat om lid te worden van de BB-commissie van de B.I.L.?

Heb je nog vragen?

Kom dan langs op de B.I.L.-kamer !

Vraag naar Bob Swinkels.

Pieter de La Courtgebouw Wasseenaarseweg 52 Postbus 9555 2300 RB Leiden
Tel. 071-5273696 Fax 071-5273979 E-mail: bil@rulfsw.leidenuniv.nl

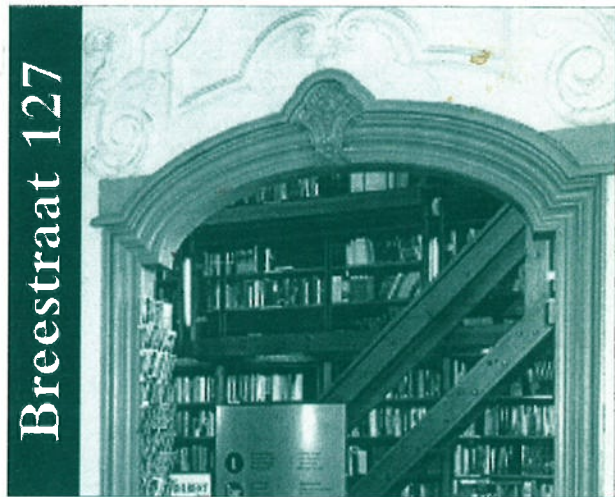
Studeren in Leiden?

Daar kun je ons wel bij gebruiken!

Breestraat 93

Breestraat 127

Kooyker Ginsberg*)

) Meer dan 100.000 boeken in voorraad...

Breestraat 93 & 127 / Leiden Tel. (071)5160500